

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Магістр

Галузь знань 03 Гуманітарні науки

Спеціальність 035 Філологія

Спеціалізація 035.033 Слов'янські мови і літератури (переклад включно),
перша – польська

на тему: Польська лексикографія кінця ХХ – початку ХХІ ст.: основні
тенденції розвитку і тематичне спрямування

Шифр КРФПРм.016478.01.12.00

студентки 1 курсу групи ФПРм-21-1 _____ Артем Сафонов
Підпис, дата

Керівник _____ Юлія Серкова
Підпис, дата

До захисту допускаю:

Завкафедри слов'янської філології _____ Неля ПОДЛЕВСЬКА
Підпис, дата

Хмельницький, 2022

Факультет	Гуманітарно-педагогічний
Кафедра	Слов'янської філології
Освітній рівень	магістр
Галузь знань	03 Гуманітарні науки
Спеціальність	035 Філологія
Спеціалізація	Слов'янські мови та літератури (переклад
включно), перша – польська	
Освітня програма	освітньо-професійна

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Завідувач кафедри слов'янської філології
_____ (Подлевська Н.В.)
19 жовтня 2021 року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу

Сафронова А.С.

1. Тема роботи: « Польська лексикографія кінця ХХ – початку ХХІ ст.: основні тенденції розвитку і тематичне спрямування»
затверджена на засіданні кафедри слов'янської філології 11 червня 2021 року протокол № 11.

2. Термін подачі студентом завершеної роботи: грудень 2022 року.

3. Вихідні дані роботи:

Проблеми лексикографії в нашому сучасному світі дуже чітко відображають розвиток окремих мов. З роками, з розвитком різних історичних етапів мовознавства, лексикографія почала займати все більш важливу позицію не тільки в збереженні лексичних одиниць мови, але й у вдосконаленні розвитку представлення лексичної інформації. Безперечно, сусідка України – Польща – також проходила і проходитиме певний етап вивчення польських словників. Перша частина роботи присвячена роздумам про природу лексикографії, її тісні зв'язки з іншими науками про мову та історію її спільного походження. Відображення основних завдань цієї науки у кваліфікаційній роботі відіграє дуже важливу роль у початковому розумінні

самого терміну «лексикографія», паралелізм відповідних аспектів лінгвістики та пояснення історії становлення обґрунтування цієї науки через коротку історію звичайно призма.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки:

Аналіз теоретичних основ і підходів до розвитку польської лексикографії, аналіз польських словників кінця 20-го і 21-го століть, а також прогнози щодо майбутнього розвитку та стану науки про створення словників.

5. Графічний матеріал: не має

6. Консультанти по роботі із вказівкою розділів, які їх стосуються			
Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання отримав
	НЕМАЄ		

7. Дата видачі завдання: **22.03.2022**

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН			
№ п. п.	Найменування етапів дипломного дослідження	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Обрання теми дипломної роботи	Жовтень 2021	
2.	Опрацювання наукової літератури з теми дослідження	Січень 2022	
3.	Збирання матеріалу, його первинна наукова інтерпретація	Лютий 2022	
4.	Написання першого розділу дипломної роботи	Березень 2022	
5.	Апробування результатів дослідження шляхом здійснення публікації у збірнику наукових праць та участі у конференціях	Квітень-травень 2022	
6.	Написання другого та третього розділу дипломної роботи	Червень-липень 2022	
7.	Написання «чорнового варіанту» дипломної роботи	Вересень 2022	

8.	Попередній захист дипломної роботи	Грудень 2022	
9.	Остаточне завершення дипломної роботи	Грудень 2022	
10.	Подача дипломної роботи на кафедру	Грудень 2022	

Студент _____ Сафронов А.С.

Керівник роботи _____ Ю. І. Серкова

Анотація

Тема роботи: « Польська лексикографія кінця ХХ – початку ХХІ ст.: основні тенденції розвитку і тематичне спрямування.»

Автор – Сафронов А.С.

Науковий керівник – Серкова Ю. І.

Обсяг дипломної роботи – 82 сторінки, із них 73 сторінки основного тексту.

Робота містить 25 джерел.

Ключові слова: словник, лексикографія, етимологічний словник, державна мова, споріднені слова.

Уважний погляд на розвиток сучасної мови може допомогти нам зрозуміти напрям нової лексикографії. З роками галузь лексикографії набула значення, оскільки відкривалися нові етапи в лінгвістиці. Наразі це зростання зумовлене бажанням покращити представлення інформації, що міститься словами. Коли лексикографи починають вивчати конкретні мови, вони створюють нові лексикони, життєво важливі для їх предмета. Україна, сусідня з Польщею країна, наразі аналізує витoki своєї мови. Польська лексикографія має історію, подібну до історії інших наукових дисциплін, оскільки вона почалася як відгалуження лінгвістики. Навчальні програми як в Україні, так і в Польщі обертаються навколо вивчення слів, визначень і

принципів. Під час цього процесу обидві країни досліджують, чому ці теми викликають так багато взаємопов'язаних питань щодо мови та наукових принципів.

З кінця 20 століття польська лексикографія значно покращилася. Однак цей ріст можна краще зрозуміти, вивчивши матеріал, зібраний під час цієї роботи. Це включає всю інформацію, вже отриману за попередні десятиліття. Тоді можна передбачити кілька майбутніх подій, розуміючи, як діють поточні тенденції в лексикографії польської мови.

Об'єктом дослідження є лексикографія польської мови XX та XXI ст..

Предметом є словники польської мови різних напрямлень.

Мета роботи: Зробити аналіз польської лексики та знайти нові наукові можливості завдяки використанню передових комп'ютерних технологій. Запропонувати нові ідеї для створення словників і проаналізувати попередні дослідження. Одним із багатьох запропонованих понять є новий вид словників, що може покращати та вдосконалити польську лексикографію.

Автор _____

підпис автора і дата подання роботи

Зміст	
ВСТУП	6
Розділ 1. Теоретичні основи лексикографії та її функції.....	10
1.1. Поняття та роль лексикографії, лексикографія як лінгвістична дисципліна.	10
1.2. Лексикографія та взаємозв'язок з іншими лінгвістичними науками	15
1.3. Функції лексикографії	17
Розділ 2. Основні результати розвитку польської лексикографії з кінця 20 та початку 21 ст.....	19
2.1 Словники польської мови з кінця 20 та початку 21 ст.....	27
Розділ 3. Тенденції та розвиток польської лексикографії	61
3.1 Електронні словники	61
3.2 Гіперсловник польської мови як нова течія розвитку.....	68
Висновки	77
Перелік джерел посилання	80

ВСТУП

Тема кваліфікаційної роботи - «Польська лексикографія кінця XX – початку XXI ст.: основні тенденції розвитку і тематичне спрямування». Питання лексикографії у нашому сучасному світі дуже чітко відображає розвиток тієї чи іншої мови. З роками, з розвитком історичних етапів лінгвістики лексикографія почали займати все більш важливе положення не тільки у збереженні словникових одиниць мови, але і у розвитку покращення подання лексичної інформації. Безумовно український сусіда – Польща, теж пройшла і надалі проходить чіткий етап вивчення польської лексикографії. Перша частина цієї роботи присвячується розгляданню самою сутності лексикографії, її тісним зв'язкам з іншими лінгвістичними науками, а також її спільна історія зачаткування. Відображення первинних цілей цієї науки у кваліфікаційній роботі грає дуже важливу роль у первинному розумінні самого терміну «лексикографія», проводить паралель взаємопов'язаних аспектів лінгвістики та пояснює історію формування базових принципів цієї науки через призму короткого курсу історії. Враховуючи вже набутий матеріал в роботі піднімається питання результатам розвитку лексикографії в Польщі від кінця XX ст. до початку XI ст. Безумовно цей описовий екскурс да чітке розуміння результатів з покращення варіативності словників польської мови, а також надає опис майбутніх нововведень, базуючись на спільних нормах розвитку лексикографії сьогодення.

Після вступу до Європейського Союзу Польща отримала великий плацдарм для розвитку та збереження своєї мови, що, звичайно, і впливає на покращення лексикографічної науки. Результатом цього є відкритий учбовий ринок наук ЄС для Польщі, що вже відкриває двері у XXI ст. з новими вирішенням та підходами у опануванні нових тенденції у лінгвістичній науці Польщі. Одним з таких напрямлень є складання електронних словників, які були описані третьою главою в кваліфікаційній роботі. Принципи та норми

побудови електронних словників є тенденцією розвитку польської мови та покращення лексикографії.

Актуальність обраної теми викликана необхідністю описати сьогоденний стан лексикографічної науки, надати структуровано стан словників польської мови та акцентувати увагу на покращенні та розвитку лексикографії майбутнього.

Мета обраної теми зумовлена необхідністю проведення аналізу теоретичної бази та підходів розвитку лексикографії польської мови, проведення аналізу словників польської мови з кінця 20 та 21 ст та запропонування прогнозу щодо майбутнього розвитку та становища науки про створення словників.

Поставлена мета передбачає такі основні **завдання**:

- 1) Зробити опис характеристик лексикографії, взаємозв'язок з іншими науками та її функції;
- 2) Провести аналіз словників польської мови з кінця XX та початку XXI ст, дали аналіз та підкреслити результати роботи;
- 3) Запропонувати тенденції розвитку польської лексикографії;
- 4) Надати описову характеристику електронним та гіперсловникам, дослідити їх роль у майбутньому формуванні лексикографії.

Об'єктом дослідження є лексикографія польської мови XX та XXI ст.

Предметом дослідження стали словники польської мови різних напрямлень.

Джерельною базою послуговували книги, публікації, наукові статті про автора та його творчість, зокрема поеми і драми.

Методи дослідження базуються на основних принципах лінгвістичних досліджень, а саме: узагальнення та систематизація

теоретичної інформації; аналіз структур словника та історії їх створення, наведення прикладів зі словників, надання їх функцій та опису характеристики; порівняльно-історичний, огляд історичної бази створення словників та їх розвитку.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що зроблено спробу здійснити поглиблений аналіз польської лексикографії та представити її майбутні шляхи розвитку в силу сучасних комп'ютерних технологій.

Теоретичне значення. Запропоновано ряд положень та ідей, які можуть бути використані у подальшому вивченні польської лексикографії: історії, нових підходів будувannya словників.

Практичне значення визначається тим, що матеріали даної роботи можуть бути використанні під час лекцій з історії польської лексикографії, проведення спецкурсів, практичних занять, присвячених вивченню створення словників; робота може бути придатна під час наукових конференцій, у науково-дослідницькій роботі студентів філологічних спеціальностей.

Апробація дослідження. Основні положення кваліфікаційної роботи заслуховувалися на:

- Комп'ютерна лексикографія польської мови: характеристика та тенденції розвитку. Славістичні студії: лінгвістика, літературознавство, дидактика: збірник наукових праць. Хмельницький, 2022. Випуск дванадцятий. У друці.

1. Теоретичні основи лексикографії та її функції.

1.1 Поняття та роль лексикографії, лексикографія як лінгвістична дисципліна

Слово «лексикографія» грецького походження, *lexikos* - словник, що відноситься до слова, і *grapho* - пишу. Отже, лексикографія означає: "пишу слова" або "пишу словники". У сучасному значенні лексикографія - це теорія та практика складання словників, головним чином мовних, лінгвістичних, на відміну від немовних, енциклопедичних.

Лексикографія як науковий термін з'явилася у широкому побуті порівняно недавно. Наприклад, в енциклопедичному словнику Брокгауза та Єфрона (1896 р.) немає статті на слово «лексикографія», проте є стаття на слово «лексикологія». Задля справедливості слід зазначити, що у статті «словник» цього ж довідника є слово «лексикографія», де воно є синонімом словосполучення «словникова техніка».

В енциклопедичному словнику братів А. та І. Гранат (1916 р.) вже є стаття на слово «лексикографія», яка визначається як «наукові способи обробки словесного матеріалу для складання лексикону». Зазначимо у цьому визначенні акцент на «наукові способи обробки».

У першому виданні «Великої радянської енциклопедії» (1938 р.) у статті слово «лексикографія» дано: «Лексикографія (грец.), робота зі складання словників». І лише у другому (1953 р.) і третьому (1973 р.) виданнях цей термін тлумачиться досить сучасно: «Лексикографія — розділ мовознавства, що займається практикою і теорією складання словників».

З іншого боку, статті на слово "лексикографія" немає ні в енциклопедії "Британіка", ні в енциклопедії "Американа", хоча в обох є статті на слово "словник". Відсутність терміна «лексикографія» у таких солідних сучасних довідниках, як британська та американська енциклопедії, аж ніяк не випадкова. Це пояснюється, по - перше, молодістю лексикографії як науки і,

по - друге, тим, що навіть серед самих мовознавців досі ще точиться суперечка, чи є лексикографія наукою, точніше, частиною науки про мову, чи вона просто техніка складання словників, у разі, мистецтво їх складання.

Видатний іспанський лексикограф Х. Касарес у своїй широко відомій книзі «Введення в сучасну лексикографію» (яку перекладено російською мовою) стверджує, що лексикографія — це техніка та мистецтво складання словників. (Згадаймо визначення «лексикографії» у першому виданні БСЕ: «робота зі складання словників».)

Відомий англійський лексикограф, автор знаменитих довідників з англійського та американського сленгу Ерік Патрідж, який присвятив усе своє життя складання словників, не випадково назвав свою останню книгу, плід багаторічних розвідок у галузі словникової справи, так: «Шляхетне мистецтво лексикографії як об'єкт занять та досвід пристрасного прихильника».

Навіть Ф. Гоув, головний редактор третього видання словники Вебстера (1461), найбільшого лексикографічного підприємства нашого часу, пише в програмній статті «Успіхи лінгвістики та лексикографія»: «Лексикографія ще не наука. Очевидно, вона ніколи не буде наукою. Однак це складне, топке і часом всепоглинаюче мистецтво, що потребує суб'єктивного аналізу, довільних рішень та інтуїтивних доказів.

Існує, однак, інший погляд на лексикографію. Її прихильники вважають, що лексикографія - це не просто техніка, не просто практична діяльність зі складання словників і навіть не мистецтво, а самостійна наукова дисципліна, що має свій предмет вивчення (словники різних типів), свої наукові та методологічні принципи, свою власну теоретичну проблематику. своє місце серед інших наук про мову [1].

Вперше цей погляд на лексикографію з усією визначеністю висловив відомий мовознавець академік Л. В. Щерба. Він писав: «Я вважаю вкрай неправильним те зневажливе ставлення наших кваліфікованих лінгвістів до

словникової роботи, завдяки якому майже ніхто з них ніколи нею не займався (за старих часів це за гроші робили випадкові любителі, які не мали абсолютно ніякої спеціальної підготовки) і завдяки якому вона отримала таку безглузду назву «складання» словників. І справді, наші лінгвісти, а тим більше наші «упорядники» словників переглянули, що ця робота повинна мати науковий характер і ніяк не полягати в механічному зіставленні якихось готових елементів».

Розвиваючи висунуті 1936 р. становища, Л.В. Щерба публікує в 1940 р. статтю (що стала широко відомою і за кордоном), в якій на великому фактичному матеріалі починає розробляти основні теоретичні питання лексикографії. Л.В. Щерба думав написати кілька статей (етюдів, як він їх називав) з загальної теорії лексикографії, в яких мав намір обговорити такі важливі проблеми, як основні типи словників, природа слова, значення та вживання слова, побудова словникової статті у зв'язку з семантичним, граматичним та стилістичним аналізом слова та ін. Однак передчасна смерть завадила здійсненню цього задуму. Л.В. Щербою було написано лише перший етюд «Основні типи словників», який розпочинався наступним добре відомим зараз становищем: «Однією з перших питань лексикографії є, звісно, питання різних типів словників. В основі його лежить низка теоретичних протиположень, які і необхідно розкрити». З того часу теза про те, що лексикографія — це не лише практика складання словників, а й теоретична наукова дисципліна, міцно увійшла в ряд відповідних положень радянської лексикографічної школи.

Тут, однак, можна поставити запитання: чи така велика точка має антиномія «наука чи мистецтво» для лексикографії? Адже ясно, що в тому й іншому випадку упорядкуванням словників слід займатися, бо вони потрібні; потрібно багато добрих і різних словників. На це з усією визначеністю слід відповісти, що це питання має важливе значення, і ось чому.

Що таке наука загалом? Які її найважливіші риси? Основними та найважливішими рисами науки, будь-якої наукової дисципліни є такі: наявність системи знань та необхідність їх об'єктивного дослідження. Ці дві істотні риси взаємопов'язані, тісно переплетені, бо лише тоді можна будувати адекватну дійсності систему знань, коли ця дійсність буде об'єктивно вивчена. У застосуванні до лексикографії це виглядає так.

Якщо прийняти тезу про те, що лексикографія є мистецтво, то тоді відчиняються двері суб'єктивному розумінню завдань та предмета лексикографії, прийомів та методів її дослідження, суб'єктивному вирішенню її проблем. Навряд чи такий підхід буде плідним і аж ніяк не науково об'єктивним. Якщо ж прийняти тезу про те, що лексикографія є просто техніка складання словників, певний вид суто практичної діяльності, тоді доведеться передати іншим наукам (лексикології, семантиці, стилістиці, етимології тощо) вирішення всіх теоретичних питань, і лексикографія повинна буде використовувати лише готові рішення цих наук. Навряд чи це буде плідним, бо інші науки про мову недостатньо добре знайомі зі станом справ у лексикографії. Вони, отже, вирішуватимуть питання лексикографії зі своїх позицій, зі своїх точок зору, а тому неповноцінно для лексикографії. Таким чином, теза про те, що лексикографія є наука, є єдино правильною і найбільш плідною. З цього випливає, що лексикографія як наука має свій власний предмет дослідження, свої спеціальні методи дослідження, свою структуру, своє місце серед інших лінгвістичних дисциплін.

Як і всяка наука, лексикографія має дві сторони: науково - теоретичну і практичну прикладну. Перша (теоретична лексикографія) ставить загальні теоретичні проблеми та працює над їх вирішенням. Друга (практична лексикографія) займається безпосередньо упорядкуванням словників різних типів з урахуванням теоретичних рішень основних проблем. Звичайно, розподіл лексикографії на дві частини дуже умовно. Ці дві сторони лексикографії йдуть завжди разом, вони взаємопов'язані: лексикограф –

теоретик не може займатися голим теоретизуванням без роботи над конкретним матеріалом, без участі у якійсь практичній лексикографічній роботі; і, навпаки, ніякий лексикограф - практик неспроможна поринути лише у свою суто емпіричну роботу, не знаючи новітньої проблематики лексикографії як науки. Проте принципове розмежування двох сторін лексикографії є надзвичайно важливим.

З викладеного вище можна зробити висновок, що термін «лексикографія» має нині три значення: 1) наука, точніше, особлива область мовознавства, вивчає принципи складання словників різних типів; 2) сама практика словникової справи, тобто складання словників; 3) сукупність словників цієї мови.

Будучи частиною науки про мову, лексикографія тісно пов'язана з такими лінгвістичними дисциплінами, як лексикологія, семантика, стилістика, етимологія, фонологія тощо. З цими дисциплінами лексикографія має загальну проблематику. Іноді вона використовує результати їхніх досліджень, а часто й випереджає їх у вирішенні деяких проблем.

Таким чином, поступово крок за кроком лексикографія оформляється в самостійну лінгвістичну дисципліну, стаючи рівноправною серед інших мовознавчих наук.

1.2 Лексикографія та взаємозв'язок з іншими лінгвістичними науками

Термін «лексикографія» має нині три значення: 1) наука, точніше, особлива область мовознавства, вивчає принципи складання словників різних типів; 2) сама практика словникової справи, тобто. складання словників; 3) сукупність словників цієї мови.

Як частина науки про мову, лексикографія тісно пов'язана з такими лінгвістичними дисциплінами, як лексикологія, семантика, стилістика, етимологія, фонологія тощо. З цими дисциплінами лексикографія має загальну проблематику. Іноді вона використовує результати їхніх досліджень, а часто й випереджає їх у вирішенні деяких проблем.

Таким чином, поступово крок за кроком лексикографія оформляється і самостійну лінгвістичну дисципліну, стаючи рівноправною серед інших мовознавчих наук.

Лексикографія як інтердисциплінарна галузь досліджень тісно пов'язана з іншими розділами науки про мову: це лексикологія та семасіологія, граматики та стилістика, соціо- та психолінгвістика, теорія інформації та машинний переклад, лінгвокраїнознавство та методика викладання мови. (Тут доречна аналогія з такими дисциплінами, що розвиваються на стику наук, як соціолінгвістика, семіотика, лінгвістика тексту). В даний час паралельно відбуваються два діалектично суперечливі процеси: з одного боку, консолідація лексикографії як особливої науково-практичної дисципліни, з іншого боку — її диференціація на окремі галузі відповідно до типів та призначення словників. Аспекти лексикографії перетворюються на відносно самостійні напрями теоретичної та практичної діяльності, такі, як ідеографія, фразеографія, пареміографія, термінологічна лексикографія або термінографія, двомовна (перекладна), колоквіальна, статистична, навчальна лексикографія. Розвиток сучасної лексикографії протікає, таким чином, у руслі тих глобальних процесів, які характеризують науку нашого часу загалом.

1.3 Функції лексикографії

Практична лексикографія – це практична робота зі складання словників різних типів, включаючи збирання та систематизацію лексичного матеріалу. Вона є провідною галуззю прикладного мовознавства та виконує виключно важливі суспільні функції. Створювані словники різних типів необхідні для навчання мови – як рідної, так і нерідної, для опису та нормалізації рідної мови, для забезпечення міжмовного спілкування, для наукового вивчення лексики мови.

Практична лексикографія зародилася в давнину, на ранніх етапах розвитку писемності у багатьох народів. Поява словників було з необхідністю пояснити мовцям значення незрозумілих слів, передусім слів іншомовного походження, діалектних, застарілих. Першими словниковими роботами вважатимуться звані глосарії, тобто. збірники глосс. Глоссами (від грец. glossa – "мова, мова") називаються переклади або тлумачення незрозумілих слів і виразів у тексті (над відповідними словами або під ними) або ж на полях стародавніх рукописів, рукописних книг. Найбільш ранні з збережених глосс відносяться до середини III тисячоліття до н. Глосарії з'являються в I тисячолітті до н. Найстаріший з російських глосаріїв, що збереглися, відноситься до I тисячоліття н. е. Це невеликий словничок, доданий до Кормчої книги 1282, в якому міститься 174 слова. У XIII-XVI ст. створюються, переважно, словники, пояснюють значення незрозумілих слів. У 1596 р. у Вільні (нині Вільнюс) вийшов перший слов'яно-російський друкований словник - "Лексис, або слова коротко зібрані і з словенської мови на простий російський діалект витлумачені" Лаврентія Зизанія Пустановського.

Теоретична лексикографія є теоретичними основами, науковими положеннями, на які спираються лексикографи в практичній **роботі** зі складання словників. Вона розробляє проблеми загальної теорії словників, їх типології, загальної структури, або макроструктури (питання відбору лексичного та ілюстративного матеріалу, порядку розташування слів та ін.),

структури окремої словникової статті, або мікроструктури (питання виділення лексичних значень слів, розмежування полісемії та омо , типи словникових визначень, граматичний та фонетичний коментар до описуваних словникових одиниць, система стилістичних та інших послід та ін.). Центральне місце в лексикографічній теорії займає вчення про типи словників, склад словника, побудову словникової статті.

2. Основні результати розвитку польської лексикографії з кінця ХХ та початку ХХІ ст

Через багатівіковий процес покращення та розвитку лексикографії в польській мові багато учених-філологів змогли добитися великих результатів, що безумовно позитивно відобразилось на результатах польської мови сьогодення. Однак, є необхідність зробити аналіз лексикографічних робіт польської мови, що зараз є основою майбутнього лексикографічної науки Республіки Польща.

Фільтрують, репрезентують мову, а й впливають на свідомість, досвід людей. Від стану мовної норми, складовою якої є словники, у суспільстві залежить багато. Незважаючи на обмежений обсяг інформації, зафіксованої у словниках, вони «відіграють винятково важливу роль у оволодінні все інформаційним багатством людства. Це тим, що значення слів - всі ці нетипові і неглибокі, «обивательские», як писав Л.В. Щерба, уявлення про «клітини» насправді - зафіксували перший і тому життєво важливий досвід освоєння людиною навколишньої дійсності. Ці вихідні уявлення не суперечать загалом пізніше здобутого знання. Навпаки, вони утворюють міцний фундамент, на якому поступово споруджуються стіни більш глибокого та точного знання про світ».

Упорядкуванням словників займається лексикографія. Тому немає потреби говорити про важливість цієї науки. Своім народженням, як стверджує Н.Б. Мечковська, вона зобов'язана релігії, яка перебуває у тісному зв'язку з мовою. «Звичайно, ця залежність не така пряма і певна, як конфесійний фактор в історії літературних мов. Проте парадоксальним чином «заповітні смисли» виявлялися хіба що невіддільними від тих слів, у яких вони вперше були сказані.

Історія релігій полягає у русі та зміні спеціальної інформації - у її територіальному поширенні чи збереженні, у її тій чи іншій трансляції - передачі, переказі, перекладі, перетлумаченні, роз'ясненні. Саме у сфері релігії

вперше, появилася проблема розуміння - тобто та проблема, заради якої існує філологія.

Як спосіб вирішення цієї проблеми виникли коментаторські школи, завданням яких було правильне тлумачення «заповітних смислів», перекладених іншими мовами, оскільки різночитання призводили до утворення релігійних напрямів, течій, що породило відомі всім проблеми. Наслідком еволюції коментаторських шкіл стало поява лексикографії [2].

Тут ми постаралися простежити з прикладу польського мовознавства зміну змісту терміну «лексикографія» протягом останніх 10-15 років; звернути увагу на деякі моменти її історії та показати, до яких результатів призвела зміна концепції польської лексикографії.

«Серед більшості мовознавців досі поширене переконання, що лексикографія є розділом мовознавства». Лексикографи схильні вважати свою роботу більше мистецтвом, професією, майстерністю, ніж наукою. На їхню думку, «лексикографія не зводиться до суто наукових засад і її слід розглядати як багатоаспектну дисципліну, яка тісно пов'язана з едиторством, маркетингом, гуманістикою в широкому розумінні цього слова. Будучи частково наукою, частково мистецтвом, лексикографія - це насамперед напрямок, який поступово обособлюється і професіоналізується.

Серед польських авторів Т. Петровські першим висловив думку, що написання словників - це автономна область, у якій використовуються як напрацювання мовознавства, а й свої методи. Такі погляди Т. Петровського пояснюються тим, що він англіст за освітою та добре знайомий з літературою з цієї теми, написаною англійською мовою. Йому заперечує В. Медунка, який зазначає, що лексикографія, відірвана від мовознавства, втрачає теоретичний та методологічний багаж.

Однак це не так, оскільки той же Т. Петровський говорить про те, що «лексикографія – це як теорія, так і практика їхнього складання. І для більшої

точності пропонує називати теорію лексикографії металексикографією, залишаючи термін лексикографія для лексикографічної практики металексикографа.

«При цьому, на думку М. Банька, металексикографія не є розділом мовознавства, хоча ці сфери мають багато спільного. Достатньо подивитися на звіти конференції Європейської Асоціації лексикографів, які проводяться раз на два роки, щоб переконатися, хто і як сьогодні займається лексикографією. У цих конференціях беруть участь як автори словників і мовознавці, а й видавці, і навіть ті, хто працює з лексикографічними базами даних».

Лексикографія - це одне з найдавніших мистецтв, чи ремесел, т.к. словники почали створюватися з найдавніших часів. І обмеження її рамками мовознавства має нелогічний вигляд, оскільки останнє виділилося в окрему науку в XIX столітті [7].

Підсумовуючи вище сказане, можна дійти невтішного висновку, що лексикографія зародилася в результаті взаємодії, взаємовідносин мови та релігії. Поділяється на металексикографію (теорію) та власне лексикографію (практику). Не може вважатися суто мовною наукою, оскільки виникло раніше мовознавство, що виділилося в окрему науку у XIX столітті. Однак вона є розділом мовознавства та пов'язана з економікою, маркетингом, інформатикою, видавничою діяльністю та іншими сферами життя. Може вважатися не лише розділом мовознавства, а й мистецтвом, професією, комерційною діяльністю. Аналізуючи словникові визначення слів «лексикографія», «лексикограф», можна помітити, що такі напрями лексикографії, як «мистецтво, як професія, як комерційна діяльність, не знайшли відображення в польських словниках. Лише новий «Inny słownik języka polskiego» звертає увагу, що лексикографія – це не лише написання, а й видання словників».

Аналіз польської лексикографії ХХ століття, знайомство зі словниками, з роботами мовознавців, які займалися цією проблемою, дозволили нам звернути увагу на наступні періоди її розвитку. 1. Період становлення сучасної лексикографії (до 1945). 2. Період домінування моделі В. Дорошевського (1945 – 1990). 3. Зміна концепції лексикографії (1990 – до н.в.).

Не применшуючи значення жодного з періодів, словників та їх авторів, слід зазначити, що кожен із них має свої плюси та мінуси, кожен творчий колектив, кожен автор по-своєму вирішують ті проблеми, з якими їм доводиться стикатися. Так, використовуючи видані вже словники як джерело вибору матеріалу, автори нових словників не завжди йдуть в ногу з часом. Як пише Я. Пузиніна, «усі неологізми Кнарїusza повторюють Gros, Dudzinski і Włodek у ХVІІІ столітті, Linde, а в більшості випадків «Słownik warszawski» у ХІХ-ХХ ст.

Абсолютно парадоксальна річ: слова, що ніколи не вживаються в польській мові, протягом двох століть фігурують як постійні позиції у всіх існуючих словниках польської мови, абсолютно неправильно представляючи старопольську лексику».

Другу половину ХХ століття можна назвати періодом домінування моделі Вітольда Дорошевського, який видав найбільший словник польської мови. Цей словник охоплює лексику другої половини ХVІІІ – першої половини ХХ століття, містить 6,5 млн. цитат із 3200 джерел. У 1998 році картотеку цього словника було передано до Інституту польської мови Варшавського університету. Автор словника “хотів, щоб словник виконував насамперед функцію суспільного, щоб він допомагав людям розуміти слова та навколишній світ”.

Зауваження, які ми можемо зараз почути на адресу цього словника, можуть бути сформульовані в кількох словах: зайва енциклопедичність, використану як приклади непершоджерел, ідеологізованість, у словнику

погано представлена релігійна лексика. Однак усі перелічені “недоліки” можна пояснити. Словник, створений у конкретну епоху, відбиває цю епоху. Звідси “зайва ідеологічність, дотримання доктрини”. Наступний аргумент на користь словника: словник видавався у державному видавництві та, природно, перебував під державним контролем. Тому те, що сьогодні називати недоліками цього словника, може бути розглянуто як відображення реалій свого часу. Інша річ, що протягом кількох десятиліть не робилося жодних спроб змінити опис В. Дорошевського. Словники, видані пізніше, багато в чому повторювали авторитетне джерело.

Зміна політичного та економічного стану Польщі на початку 80-х років призвела до роздержавлення та демонополізації видавництв. Тлумачні словники, що видавалися раніше лише у PWN (Державному науковому видавництві), почали випускати й інші видавництва. В силу почали набирати ринкові механізми. Крім того, зміна відносин Польщі з західним сусідом дозволила ближче познайомитися з досягненнями західної лексикографії та освоїти їх.

90-ті роки ХХ століття у польській лексикографії розпочалися насамперед із ревізії словників, що включають лексику з галузі економіки, філософії, соціології та політології. У новій дійсності старі дефініції, зумовлені суспільно-політичною доктриною, перейшли до розряду архаїзмів. Після цього почався перегляд концепції створення словників. До 90-х років словники створювалися за моделлю «словникова дефініція – приклад». Приклад міг бути взятий тільки з авторитетного джерела і не міг виходити за межі встановленої норми. Словник друкувався для всіх і повинен був навчити всіх, хто говорить правильною мовою. Нова концепція складання словників виглядає інакше: “приклад (текст, джерело) – визначення (висновок) – словникова стаття. Це стало можливо завдяки створенню корпусів текстів польської мови. Піонером у цій галузі був Інститут польської мови Польської Академії Наук у Кракові [9]. Свій корпус створює PWN (Державне наукове

видавництво). Наприкінці 2002 р. він складався із 63 млн. слів. Цей корпус є основою для лексикографічних робіт, тому велика увага приділяється його різноманітності та збереженню в ньому певних пропорцій. Найбільший корпус польської мови, зібраний на кафедрі англійської мови Лодзьського університету. Але складено він переважно з газетних текстів.

Актуалізація сучасної моделі складання словника пояснюється такими причинами.

1. Змінилося ставлення до норми: на зміну нормі-заборони прийшла норма-вибір.

2. Намітилися відхід від традиції В. Дорошевського та часткове повернення до традиції С.Б. Лінде.

3. Відбувається зближення із західною традицією.

У результаті почали створюватися словники нового покоління. На особливу увагу заслуговує «Inny słownik języka polskiego». Цей словник на початковому етапі роботи над ним замислювався як «Новий словник польської мови». Однак отримані результати призвели до того, що словник вийшов зовсім іншим. Тому назва «новий» була змінена на «інший». У чому його відмінність з інших словників. По-перше, словник було складено як на матеріалі картотек, а й у матеріалі корпусу (електронних зборів текстів), який у момент створення словника складався з 60 млн. слів. Укладачі словника прагнули не “підганяти” приклади під сформульовані дефініції, не селекціонувати їх, формулювати дефініції виходячи з зібраних прикладів. По-друге, цікаве ставлення упорядників словника до мовної норми. Вирішуючи цю проблему, вони прагнуть привести до єдиного знаменника авторитет джерела, рекомендовану норму, узус та просторіччя. І переважно це їм вдається. В усякому разі, користувач не стикається з проблемою відсутності у словнику загальноновживаних слів – тобто врегульовані відносини між мовою словника та мовою носія, якою цей словник написано. І в ряді випадків

словник не наказує, а радить, залишаючи можливість вибору. По-третє, незважаючи на те, що тлумачні словники - це словники, які мають бути лінгвістичними, багато з них «хворі на енциклопедизм». У дефініціях – «енциклопедизм» планово зведений до мінімуму. Їхньою метою є відображення не наукової, а мовної картини світу. По-четверте, змінився характер послідовності - багато слів стали фрагментом дефініції, а самі дефініції мають більш контекстний, ніж науковий характер. Їх мова більш натуральна. Це дає словнику такі переваги:

- а) визначення більш зрозумілі;
- б) дефініції мають велику силу виразу, не обмежені формальними рамками;
- в) можуть бути прикладом побудови речень у природній мові.

Дефініції близькі до розмовної мови. Багато контекстних дефініцій написані від першої особи множини, що сприяє емоційному контакту з читачем. «Насправді проект словника виник не так з тяги до когнітивної лінгвістики, як до педагогічних словників, призначених для іноземців, тому написано доступною, неспеціальною мовою.

По-п'яте, словник є розрахований на користувачів як системних, так і випадкових. Випадковий користувач легко зрозуміє зміст статей словника, а користувач системний, познайомившись із вступною частиною словника, зрозуміє, як інтерпретувати граматичні символи та знайде багато іншої корисної інформації. Словник може бути корисним як нам, носіям рідної мови, так і іноземцям. Він є змістовний, доступний, написаний не метамовою, а мовою.

Зберігши традиції слов'янської, польської лексикографії, словник тяжіє до традиції англійських педагогічних словників, призначених до навчання іноземців англійської мови. І це нікого не повинно дивувати. Вже кілька десятиліть такі словники створюють новий напрямок у лексикографії.

У результаті словник став першим польським словником, який допомагає не тільки в розумінні, а й написанні тексту, формуванні висловлювання польською мовою.

2.1 Словники польської мови з кінця ХХ та початку ХХІ ст.

Словник польської мови Яна Кохановського, Краків 1994–2012

«Словник польської мови» Яна Кохановського є третім завершеним словником мови автора після «Словника мови» Адама Міцкевича та «Словника мови» Яна Златоуста Пасека. Структура статті заголовного слова залежить від того, чи є предмет опису автосемантичною чи синсемантичною лексемою. Він містить ключове слово, опис і текстову документацію. Описи залежно від специфіки того чи іншого запису та кількості засвідчень того чи іншого слова в текстах Я. Кохановського різняться за обсягом – від одного рядка до кількох сторінок. Після запису наводяться значення цієї лексеми (або її функції), а після кожного з них номери, що відсилають до текстової документації. У подальшій частині опису подано зв'язки слів і контекстуальні значення, прислів'я, порівняння, розряди, протиставлення, реакцію, порядок, рідкісні флексійні форми, позиції римування та інформацію про те, чи зустрічається дане слово в прозі. У «Словнику польської мови» Яна Кохановського є повний зразок документації з текстів поета. Джерелами словника є переважно перші видання творів (зокрема, видані МБЛ як окремі томи Повного зібрання творів Я. Кохановського, т. зв. сеймове видання).

Приклади наводяться в транслітерації зі збереженням оригінальної пунктуації та орфографії. Кінці ліній позначені вертикальною рисою. Іноді в дужках додаються пояснення, виправлення, текстові варіанти тощо. Цитати в частині прикладу подано у встановленому порядку джерел і пронумеровано – тому номер останньої цитати також вказує на кількість випадків появи даного ключового слова в текстах Я. Кохановського [17]. Головна перевага словника в тому, що він показує, як і яку лексику використовував перший великий польський поет. Такий набір даних може бути широко використаний дослідниками, які цікавляться історією польської поетичної мови або відстежують зміни мовної картини світу, характерної для літературної польської мови.

Коротка характеристика:

► Словник польської мови Яна Кохановського містить не лише апелятиви, а й власні назви.

► До п'ятого тому додано індекс

► Коли народилася концепція «Словника польської мови» Яна Кохановського, проф. Марія Рената Майєнова, головний редактор *Słownik polszczyzny XVI w.*, головний ініціатор і керівник колективу підготовки парламентського видання Повного зібрання творів Яна Кохановського. Вона була занепокоєна ініціативою Інституту журналістики Польської академії наук, вважаючи, що це буде конкурсна робота, а значить непотрібність даного «Словника польської мови» XVI століття та згаданого парламентського видання [18]. З розмови з тодішнім заступником директора ІСП проф. Казімежа Римута, вона повернулася заспокоєна, або навіть задоволена тим, що «Словник польської мови» Яна Кохановського буде заснований на тих же джерелах, що й парламентське видання, а особливо, що його редагує проф. Мар'яна Куцали, якого вона особисто поважала та цінувала його наукові досягнення.

► Серед багатьох людей, які жваво цікавляться наступними томами словника, які мають появитися, можна згадати проф. Януш Пельц, а також проф. Секігучі Токімаса, польський філолог з Японії, працює в Токійському університеті іноземних студій. проф. Секігуті Токімаса перекладає твори Яна Кохановського японською мовою. Він настільки зацікавлений не лише «Словником польської мови» Яна Кохановського, а й самим поетом, що взяв участь у поїздки словникової майстерні до Чарноласа, яка відбулася під час ватри 2007 року [19].

Практичний словник сучасної польської мови, Познань 1994–2005

Практичний словник сучасної польської мови (PSWP) є найобширнішим (понад 130 000 статей, зібраних у 50 томах) повоєнним загальним словником. Він містить величезний ресурс сучасної лексики багатьох різновидів (зокрема, розмовні, екологічні, спеціальні, термінологічні слова та значення), іноземні слова та вирази, багато похідних від власних імен (наприклад, імена жителів) [20].

За припущенням авторів, PSWP «адресується максимально широкому колу адресатів з різним рівнем освіти, які представляють різні професії та інтереси». Реципієнт має знайти якомога повнішу інформацію про шукане слово, подану в найпростіший спосіб (від користувача не очікується певний рівень знань чи підготовка до використання словників). Ось як розуміється назва «практичність» PSWP: «практичний словник [...] це той, який не посилається на інші словники, не передбачає знання інших джерел, [...] не змушує блукати від статті до статті [...]» або використовувати «розширений список скорочень, символів і позначень», є «енциклопедично повним і універсальним завдяки багатьох типів інформації».

Таким припущенням автори намагаються підпорядкувати метод лексикографічного опису та структуру заголовної статті. В описі намагаються виключити майже всі скорочення та посилання; кваліфікатори, назви іноземних мов (в етимологічних відомостях) і більшість інших граматичних і лексикографічних ознак наводяться повністю; непряма граматична інформація опущена (отже, немає посилань на таблиці флексії, які не включені до PSWP). Заголовок статті збирає якомога більше інформації про дане слово, щоб вам не довелося звертатися до інших статей або інших типів словників. Звідси велика структура запису, а також передбачувана надмірність опису, наприклад, шляхом створення автономних записів із повною структурою для регулярних похідних, у яких повторюється більшість інформації, що надається основними словами.

Програмне «практичне рабство» PSWP домінувало над іншими цілями словника; автори (як вони самі підкреслюють) менше дбали про «витонченість, наукову та документальну точність». Тому вони відмовилися від виписки та аналізу текстів, доповнюючи мережу статей, використовуючи наявні лексикографічні дослідження та матеріали, зібрані під час їх створення. Лексикографічний опис також підготовлено на основі інших словників та лінгвістичної компетенції авторів PSWP. На жаль, не вдалося уникнути деяких помилок і невідповідностей, які, ймовірно, є наслідком, серед іншого, від нерозвиненості теоретичних основ опису, а також від дуже швидкого темпу створення словника [21].

PSWP викликав чимало суперечок у мовознавчій спільноті (особливо в перші роки видання) через відхилення від лексикографічних стандартів, але знайшов своїх прихильників серед користувачів і рецензентів.

Коротка характеристика:

- ▶ Нові елементи в структурі заголовного артикля (немає в попередніх післявоєнних загальних словниках): окреме місце для словотвірних дериватів, синонімів, антонімів, гіперонімів.
- ▶ Відмова від стислості, характерної для словникових описів; надання повного формулювання кваліфікаторів та більшості інших граматичних і лексикографічних ознак; майже повне усунення неповних записів перехресних посилань.
- ▶ У 1995–2005 роках Wydawnictwo Naukowe PWN подав позов проти Wydawnictwo Kurpisz за порушення авторських прав на Словник польської мови PWN за редакцією М. Шимчака в перших шести томах PSWP (через значну схожість більшості визначень в обох словниках) . Цей процес став нагодою розглянути питання про характер праці лексикографа – творчий, дослідницький чи лише технічний?

- ▶ PSWP іноді називають «Познанським словником»: Познань є місцем його створення (всі автори та редактори пов'язані з Університетом Адама Міцкевича в Познані) і видавництвом.
- ▶ Словник розповсюджувався лише за передплатою; наразі окремі томи можна придбати в онлайн-книгарнях.
- ▶ PSWP – це «перший загальний словник останньої епохи комерційної лексикографії в Польщі», створений на замовлення приватного видавця і не субсидований державою. У передмові до останнього тому Галина Згулькова наголошує, що витрати на його редагування повністю покрили передплатники.

Словник польської мови XVII першої половини XVIII ст., Краків 1996-

Колективне видання Лабораторії історії польської мови 17-18 століть Відділу мовознавства Інституту JP PAN під керівництвом наступних керівників лабораторії: Галини Конечної, Станіслава Скорупки, Саломеї Шліферштейнної, Казімежа. Желязка, Кристина Секерська та Влодзімеж Грущинський. Результатом кількох десятків років підготовчої роботи є 5 томів словника під редакцією Кристини Секерської та нова, електронна форма словника, автором якої є Влодзімеж Грущинський [19].

Кристина Секерська, випускниця полоністики в Лодзі та Варшаві, здобула ступінь магістра (1955) під керівництвом Вітольда Дорошевського та захистила докторську дисертацію (1972) під назвою «Мова Войцеха Станіслава Хросцінського». Дослідження мазовецької польської мови на межі XVII-XVIII століть (Вроцлав 1974). З 1957 р. співробітник Лабораторії історії польської мови XVII-XVIII століть (брав участь у підготовці «Словника мови» Яна Златоуста Пасека), у 1991–2003 рр. її завідувач і редактор перших томів словника.

Влодзімеж Грущинський, випускник полоністики Варшавського університету, працював у 1978-2010 роках в Інституті журналістики на факультеті журналістики та політології Варшавського університету. У 1987 році отримав ступінь доктора наук, а у 2000 році отримав ступінь габілітації на основі дисертації під назвою «Riga wokabularze na tлі польської лексикографії XVI і XVII століть» (Варшава 2000). У 1980-х і 1990-х роках він був викладачем польської мови в університетах Бухареста, Упсали та Стокгольма. З 2006 року професор і заступник декана філологічного факультету Університету соціальних і гуманітарних наук у Варшаві. З 2004 року завідувач лабораторії історії польської мови 17-18 століть в Інституті Ягеллонського університету ПАН і автор концепції електронного словника.

Автори записів: Дорота Адамець, Ядвіга Чотковська, Влодзімеж Грущинський, Марек Куніцкі-Голдфінгер, Катаржина Купішевська-Гржибовська, Павел Купішевський, Данута Ланкевич, Малгожата Б. Маєвська, Магдалена Майдак, Ева Малаховська-Пасек, Веслав Моравські, Альдона Шзуль-Пшиборська, Барбара Рикель-Кемпф, Кристина Сєкерська, Тереза Соколовська, Казімеж Желязко.

Робота над «Словником польської мови XVII — першої половини XVIII ст.» (далі — SPXVII) розпочалася в 1954 р., коли для опису лексики середньопольської доби кафедра історії польської мови ім. 17—18 ст., була встановлена в IJP PAN концепція твору. Канон джерел мав бути максимально репрезентативним і включати не лише літературні твори (у XVII-XVIII ст., переважно вірші), а й офіційні справи, описи, спеціальні посібники, словники, розмовники, особисті документи, листи та ін. . Через кадрові та фінансові обмеження було прийнято важке рішення скоротити канон з 422 до 228 творів. Загалом методом повного та вибіркового вилучення остаточно отримано матеріал із 275 текстів, і наразі кількість джерел постійно зростає. У 1991 році було створено редакційну комісію словника, до складу якої увійшли Марія Карплюк, Ядвіга Пузиніна, Войцех Ришард Ржепка, Тереза Смолкова, Станіслав Урбанчик і Галина Вишневська. У 2004 році Комітет був розширений новими членами: Мірослав Банька, Іренеуш Бобровський, Адам Карпінський, Вацлав Твардзік, Богдан Вальчак, а потім Кристина Сєкерська [20].

У 1996 році вийшов заліковий зошит SPXVII. Обговорення цього питання відбулося на засіданні Комітету лінгвістики Польської академії наук у 1997 р., воно містить передмову В. Р. Ржепки, історію словника К. Сікерської та Т. Соколовської. У 1999–2004 роках було опубліковано перший том у п'яти томах, який містив записи, що починалися з літери А. Як передбачалося, збереження поточного темпу дозволить завершити роботу приблизно через 100 років. Пошук способів прискорити діяльність або (це теж новинка)

зробити зібрані в Студії матеріали доступними для ширшого кола користувачів у неродагованому вигляді призвів до рішення змінити форму видання. У 2004 році в електронному вигляді вийшов «Словник польської мови XVII — першої половини XVIII століття», і як перший польський історичний словник наразі створюється лише в цій версії [21].

Зміни, що відбулися в Майстерні у 2004 році, за тих умов слід назвати революційними, хоча з точки зору сьогодення вони видаються природними, необхідними та очевидними. Успішно розпочато роботу внутрішньої мережі, підключеної до Інтернету, створено сайт-словник, відмовлено від використання комп'ютерів лише як текстових редакторів на користь робіт в електронному вигляді, формат підготовлених текстів змінено на більш функціональнійю По-перше, було реалізовано постулат перевести якомога більше джерел в електронну форму, що дало початок корпусу текстів. Сьогодні SPXVII має форму бази даних, що полегшує використання передових методів для її створення та пошуку. Це дає змогу відмовитися від друку помилок і додатків, від обмежень у цитуванні ілюстративного матеріалу, дозволяє постійно вдосконалювати лексикографічний опис. Роботи ведуться економніше і швидше, хоча і викликають дилеми (з одного боку, кожна модифікація вимагає переробки вже напрацьованого матеріалу, з іншого боку, хід робіт іноді все ж дозволяє прийняти таке рішення). Хоча й залежить від електроенергії чи Інтернету, лише електронна форма роботи відповідає постійному зростанню оцифрованого вихідного матеріалу та вимогам сучасної лексикографії [22]. Однак не виключає публікації підготовлених заголовних статей у майбутньому в паперовій версії.

Про нововведення SPXVII можна говорити залежно від того, яку форму та з яким виданням ми порівнюємо: чи електронну версію з класичною версією (включно з відмінностями в редакційному посібнику, можливо, також список записів, що починаються з літери А), чи зміни в зв'язок з іншими електронними словниками (історичних для польської мови немає, тому,

можливо, доцільним буде порівняння з тими, що описують лексику інших мов) чи історичною класикою [23]. Можливо, деякі з рішень виявляться абсолютно новими. Деякі технічні та змістовні зміни, природно, є результатом специфіки електронної версії. Детальний опис нововведення наразі не виправданий – воно заслуговує окремого дослідження.

Коротка характеристика:

► SPXVII — перший словник, у якому було вирішено скласти спочатку самостійні частини мови, а потім несамостійні (вони мали бути включені в окремий том).

► В електронному словнику від частотності мов відмовилися, але розширили її, нр. опис граматичної інформації.

► Наразі автори заголовків заповнюють окремі елементи заголовка статті у формі, яка містить повний набір варіантів у певній категорії. Такий спосіб роботи значно знижує ризик помилок.

► В електронному словнику введено три етапи розробки заголовної статті: 1) початок статті (видимо лише авторам словника), 2) заголовна стаття в розробці, 3) готова стаття [25].

► Далекосяжні зміни в редакційних інструкціях SPXVII (зумовлені специфікою електронної форми, необхідністю врахування останніх досягнень металексикографії та розвитком інформаційних технологій) змушують задуматися, чи не йдеться про еволюцію одного словника чи окремі лексикографічні дослідження. Спільною частиною обох, без якої не можна було б створити нинішній словник у такій редакції, є файл, зібраний десятилітнім досвідом, перевіреного на практиці виданням «Словника мови» Яна Хризостома Пасека (1965–1973). З іншого боку, вихідний матеріал постійно доповнюється, нр. завдяки оцифровці наступних джерел, а похідною від можливостей і наслідків електронної форми є створення нового способу опису.

Підкреслення певної окремоті обох видань не ввело б в оману тих, хто не знає про відмінності між зошитовою та електронною версіями XVII та першою половиною XVIII століття для версії, чинної з 2004 року.

- ▶ Файл SPXVII містить приблизно 80 000 слів і близько 3 мільйонів карток.

- ▶ Користувач може вибрати спосіб представлення запису (стислий або розгорнутий), змінити ширину вікна, вибрати попередній або наступний запис з алфавітного рядка або запиту.

- ▶ SPXVII дає вам можливість виконувати дуже складні запити, нр. шукає кожен елемент заголовка статті та джерело цитати. Дозволяє знайти останні та нещодавно змінені паролі.

- ▶ Условнику є окрема сторінка зі статистикою.

- ▶ Паралельно зі словником розробляється корпус вихідних текстів. Тексти вводяться як ззовні, так і зсередини, цитати походять із внутрішнього корпусу або розширюють його. Надалі корпус має бути анотований морфологічно, тобто забезпечений граматичним описом кожної словоформи.

- ▶ Одночасно зі словником розробляється БД докладних описів бібліографічних джерел і БД біографічних відомостей про авторів, перекладачів і друкарів цитованих у словнику текстів.

- ▶ У зразковий період 25 червня – 25 липня 2011 р. веб-сайт SPXVII відвідали користувачі Інтернету з усіх континентів, із 37 країн (включаючи Францію, Бельгію, Україну, Нову Зеландію, Ірландію, Німеччину, Бразилію та Об'єднані Арабські Емірати) і з 371 міста (включаючи Пілу, Ліверпуль, Цюріх, Сохачев, Дрезден, Збошин, Торонто, Устрики Гурне, Туніс і Оксфорд).

- ▶ Станом на липень 2011 року SPXVII фіксує 39 392 цитування з 741 джерела.

► Модифікована електронна форма, розроблена Матеушем Жолтаком, є основою Словника Великої Польської Академії Наук.

► Завдяки гранту КБН створено електронний покажчик слів із картотеки та допоміжних матеріалів словника.

► Більшість матеріалу зі Словника мови Яна Хризостома Пасека (1965–1973) включено до електронної версії SPXVII.

► У рамках проекту Digital Repository of Scientific Institutes (RCIN) виконується сканування файлу словника.

Етимологічний словник польської мови, Варшава 2000

Етимологічний словник польської мови (далі ESJP) планувався як чотиритомник, наразі видано два томи, які охоплюють статті на літери А–Р. Характеристика роботи міститься в великому 42-сторінковому Авторському вступі, який був написаний постфактум, після того, як записи, що починаються на літеру Р, були передані до видавництва. Вона поділена на такі частини: I. Коментарі до словника, II. Про початки державної мови поляків і старослов'янські діалекти, III. Звідки взялася етимологія і куди вона йде, IV.

Критична самооцінка словника і складається з 18 параграфів: 1. Про зручність словника, 2. Про вибір вступних слів, 3. Про типи історико-етимологічних пояснень, 4. Про форми власне і гіпотетичних слів, 5. Про умовність написання старослов'янських форм, позначених хрестиком 6. Про умовність написання праслов'янських форм із зірочкою, 7. Про авторські нововведення в області правил звукозміни, 8. Про авторську концепцію конверсій, 9. Про ознаки ступеня вірогідності етимологічних гіпотез, 10. Про транскрипції, транслітерації та цитування, 11. Про розміщення мовних фактів у часі, 12. Про структуру заголовних статей, 13. Про приналежність польської мови до слов'янських мов, 14. Про сім'ю індоєвропейських мов, 15. Про етногенез слов'ян і старослов'янські діалекти, 16. Про походження та розвиток польської мови, 17. Про давнє походження терміна етимологія та його історію, 18. Про завдання сучасного етимолога [23].

ESJP є найбільшим етимологічним словником за кількістю обговорюваних одиниць. Він включає як стару, так і сучасну лексику, в тому числі похідні з чітким словотвором і значенням. Автор мав на меті включити деякі спеціальні слова, а також сучасну розмовну лексику та запозичення. Мета автора — подати первісну форму слова, його корінь, відповісти на питання, коли це слово засвідчено в джерелах, коли і звідки воно прийшло в мову (якщо не успадковане). Індоєвропейські еквіваленти є корисними, насамперед з германських мов, латинської та грецької, наведені у великій

кількості статей із заголовками. Цікаво, що автор значно частіше цитує санскритські слова, ніж латинські та грецькі, рідше – германські, дуже часто литовські. Про свої принципи вибору ключових слів він розповідає в § 2 Вступу [8].

ESJP став предметом суперечок у лінгвістичній спільноті, див. доповіді, представлені на засіданні Ради польської мови 15 травня 2001 р. Його звинуватили в недотриманні прийнятих методологічних, змістовних, стилістичних і моральних стандартів, включно з неперевіреність деяких гіпотез, неврахування досягнень історичного та порівняльного мовознавства, нерівномірне розташування цитат, що ускладнює їх пошук, пропуски словотворення та відсутність бібліографії. Однак рецензенти високо оцінили багатство обговорюваного матеріалу, критику чужої етимології, геніальні гіпотези, увагу до хронології та змін, що відбуваються з часом, а також можливі помилки при читанні слів з артефактів; підкреслювалося значення ономастичної інформації.

► У заголовках статей автор пропагує три свої інновації в галузі «канонічних» правил розвитку деяких старослов'янських фонем: 1. монофтонгізація праслов'янських дифтонгів, що містять довгий голосний, викликала інші наслідки, ніж монофтонгізація дифтонгів, що містять короткий голосний; 2. генезис слов'янського велярного спіранта був множинним і обумовленим інакше, ніж прийнято вважати раніше; 3. Праслов'янські палатали -*k'*-, -*g'*- дали спіранти -*s*-, -*z* не в кожній позиції, в деяких позиціях дали велярні -*k*-, -*g*- (тому багато запозичень з кентумських мов). в старослов'янській мові вважалися необґрунтованими). Він поділяє словоформи на: 1. історичні автентичні (засвідчені записами в апелятивному чи ономастичному вживанні), 2. історичні гіпотетичні (не засвідчені записами), 3. доісторичні автентичні (позначені хрестиком як незаписані, але обов'язково є результатом записаних історичні як їхні обов'язкові антецеденти, так, наприклад, †*korva* впливає із набору: польське корова,

чеське *kráva*, російське *koróva*), 4. доісторичні гіпотетичні, тобто реконструкції, позначені зірочкою, дослов'янських форм.

► На відміну від словника Брюкнера, який пояснює багато власних назв, ESJP не включає їх як такі. Натомість він цитує ономастичні вживання загальних слів, якщо вони були засвідчені записами набагато раніше, ніж їх апелювативні вживання.

► До словника введено вислови, що оцінюють ступінь вірогідності етимологічної гіпотези: мабуть, можливо, нібито.

У вірцевому записі про бороду містилися відомості про перше засвідчення слова в старопольській пам'ятці – буллі Гнезно (1136 р.) – як особового імені. Автор реконструював це слово до форми до метатези (**borda*) і подав його значення. Після того, як йому повідомили, що це слово є загальнослов'янським, він пригадав його еквіваленти в інших індоєвропейських мовах: латиській, латинській та готській (з інформацією про граматичний рід), давньоверхньонімецькій, голландській, англійській, валлійській та інших, що продовжували те саме Праіндоєвропейський корінь. Потім він навів реконструйовану протоіндоєвропейську форму та основне дієслово відповідного слова, підтверджуючи гіпотезу про те, що існує санскритське дієслово *bṛhati* зі значенням «відокремлювати, від'єднувати». Заголовок статті закінчується твердженням, що це слово «потребує додаткового вивчення».

Споріднені слова для *broda* були розглянуті в окремих статтях: **brodacz i brodawka** [5].

► Розміщуючи слово етимологічний у верхній частині назви, автор мав на меті припустити, що він надає більшого значення етимологічним дослідженням, ніж автори інших словників цього типу, і що сама його книга не належить до словників *sensu obvio*, вона не підходить для випадкового читання.

► ESJP планувалося як двотомне, пізніше три- і навіть чотиритомне видання. Автор надав у видавництво записи до літери S включно, але через безперспективність завершення роботи записи з літерами R та S не були опубліковані.

► Заслуговує на увагу, як вираження ставлення автора до своєї праці, коротка авторецензія Критичного словника (с. XLVIII), яка завершує вступ. У його першому реченні автор резюмує: «Цей словник навмисне складено так, щоб – у країні славних анархістів, які колись були дріжджами в кожному чужому торті та сажею в кожному вітчизняному – нікому не сподобатися. він у своїй «сенсаційній» цілісності, тільки деякі приємні в таких-то, а деякі в інших деталях».

Інший словник польської мови, Варшава 2000

ISJP посилається на традиції британських педагогічних словників (так званих словників для навчання), призначених для вивчення англійської мови як іноземної. Подібно до них, він надає детальну граматичну інформацію, а у визначеннях використовує найпростішу лексику. Проте адресована вона переважно носіям польської мови (у деяких з них увага до простоти пояснення викликала асоціації з термінами, які вживаються у словниках для дітей). У вступі до словника вказується на чотири особливості, які відрізняють використані тут визначення від їхніх традиційних еквівалентів:

1. Контекстуальність: визначена одиниця поміщається у свій природний контекст речення, що дозволяє підкреслити інформацію про її синтаксичну та лексичну зв'язність. Значення службових слів (сполучників, прийменників, часток, займенників), а також допоміжних дієслів, знаків оклику та прислів'їв описуються по-різному, використовуючи метамовне визначення. Контекстуальні визначення відрізняються за типом рамок, у яких вони оформлені; однак відмінності між ними не випадкові, а мають своє семантичне та функціональне обґрунтування. Переносне вживання вводиться рамкою на зразок: «Ми говоримо, що ...» або «... ми називаємо ...». У третій особі «the назви осудливих дій і умов [...], непристойних або неприємних [...], соціально, екологічно чи професійно обмежених [...], а також [...] назв, що характеризуються розмовною чи книжковою» [3]. Використання множини у визначенні вказує на те, що дана діяльність є природним станом, близьким до повсякденного життя кожної людини (порівн., навпаки, початок визначення дієслова *levitate*: «Якщо людина або річ левітує», потім...").
2. Аналітичність: тут відмовлено від синонімічних визначень, які використовуються в традиційних лексикографічних підходах. Виняток становлять слова, які є більш рідкісними або позначеними і мають точний еквівалент (пор. «Лінгвістика інакше лінгвістика»). Визначення слів

базується на більш простих поняттях, що дозволяє показати їх структуру та виключити або значно зменшити появу помилкових кіл визначення.

3. Неенциклопедичний: визначення бере до уваги знання світу пересічного користувача польської мови, протиставляючи його спеціальним, енциклопедичним знанням. Ілюстрацією цього припущення є іменник буря, який в енциклопедичному сенсі пояснюється як вид вітру. У свідомості користувачів польської мови, і це також відображено в самій мові, воно функціонує радше як різновид бурі (wiatr wieje, dmie vs. *sztorm wieje, dmie; *wiatr nadchodzi vs. nadchodzi sztorm).
4. Ясність і природність: загальний постулат, який логічно впливає з попередніх і становить їх синтез. Значну роль у процесі створення ISJP відіграв Корпус польської мови PWN. Визначення, що використовуються в ISJP, базуються або на фактичних контекстах, засвідчених у корпусі, або на їх незначних модифікаціях. Більшість із приблизно 150 000 прикладів, які складають ілюстративний матеріал експлікованих одиниць, також були взяті з корпусу. Класифікатори частоти використання в ISJP базувалися на фактичних даних. Словник допомагає користувачам у виборі варіантів (лексичних і флективних), вказуючи на ті, які мають більшу кількість засвідчень у корпусі. ISJP не знаходить джерело цитат, але список вихідних текстів включено до словника.

Коротка характеристика:

- ▶ Використання контекстуальних та аналітичних визначень, зведення визначених понять до більш простих понять.
- ▶ Прагнення зробити опис більш доступним, створити модель доброзичливого польського словника – що проявляється, зокрема, у побудові визначень і цитуванні повнозначних кваліфікаторів.
- ▶ Оснування визначень, ілюстративного матеріалу та ієрархії варіантів на даних польського мовного корпусу.

► Введення детальної граматичної інформації, не лише флективної, а й синтаксичної. ISJP є в цьому плані найбагатшим серед загальних словників польської мови.

► Використання інноваційного алгоритму відмінювання слів, метою якого було поєднання простоти використання з економічністю опису.

► Використання – за прикладом педагогічних словників, опублікованих Коллінзом – табличного розташування статті, у якій кожна лексична одиниця відповідає інформації на полях, включаючи її граматичні особливості, а також деякі лексичні особливості (наприклад, про синоніми).

Заголовні слова та лексичні одиниці, описані в статтях, виділені жирним шрифтом. Як у вступному слові, так і у відмінюваних формах, які слідують за ним, маленькі точки використовуються для позначення рекомендованих точок розриву слова на межі рядка. Наступним елементом є пронумеровані значення та визначення. Для лексемуброд це два значення, перше з яких поділяється на три підпункти (підпункти вживаються «найчастіше тоді, коли описувані одиниці близькі за значенням, а їх визначення мають спільний початок, а також коли певний послідовності одиниць передують загальний коментар»). Визначення, у зв'язку з тим, що ми тут маємо справу зі словом, що належить до класу конкретних іменників, є виключно неконтекстуальними. Після кожного визначеного підрозділу (1.1, 1.2, 1.3) наводиться фактичний контекст використання пояснюваної лексеми (у підрозділі 1.2 другому прикладу, оскільки він не є реченням, передують крапка). Друге значення закріплено за прикметниковим словосполученням «жарт з бородою», яке супроводжується кваліфікатором «розмовний вислів». Знак великої крапки відноситься до ідіоми *split in my chin*, яка розташована під вхідним плювком, оскільки автори записів вирішили, що саме цей елемент найсильніше мотивує форму і значення цієї асоціації. Виноски на полях повідомляють про граматичні властивості: у значеннях 1.1–1.3 вступу *broda* – про те, що це іменник жіночого

роду, у значенні 2 – про те, що тут описується невідмінюване постпозиційне атрибутивне прикметникове словосполучення.

Оскільки запис про слово *broda* не містить усіх структурних елементів, що мають відношення до ISJP, ми додатково проілюструємо опис запису кровотечею запису. І вхідне слово (інфінітивне дієслово), і особова форма дієслова, що входить у визначення, виділені жирним шрифтом. Крапками позначені точки рекомендованих поділів. Змінна інформація містить закінчення 3-ї особи. Ір (**·чи**), але разом із інформацією у вступній частині словника дозволяє створити цілу парадигму. Контекстуальне визначення лексеми *кровоточити* таке: «Якщо у кого тече кров, або з кого тече кров, то він поранений і з його рани або з ран на тілі тече кров». Це значення надається кваліфікатором: «книжне слово». Після цієї інформації ми отримуємо приклади речень, у яких зустрічається обговорюване дієслово. Граматичні характеристики подаються у виносках на полях справа. З нього ми дізнаємося, що лексема *beleague* належить до класу дієслів недоконаного виду (CZ NDK), після якої після прийменника *z* [z-D] має стояти іменник в орудному [N] або іменник у родовому відмінку. Компоненти граматичного опису паралельні членам визначення.

► Промоційна діяльність словника супроводжувалася двома рекламними слоганами: «Словник, який говорить вашою мовою» та «Для тих, для кого очевидне неочевидне». Другий виявився ризикованим через свою неоднозначність.

► Стиль визначень ISJP надихнув авторів кількох інших словників польської мови, навіть зовсім інших, як, наприклад, «Фразеологічний словник говірки Дембна на Свентокшиських горах» Мацея Рака.

Універсальний словник польської мови, Варшава 2003

Універсальний словник польської мови – це синхронно-діахронний, одномовний загальний словник, що характеризується об'ємністю й вибірковістю у відборі матеріалу та обмеженістю енциклопедичності в лексикографічному описі. Його головне завдання — записати й охарактеризувати вибрану лексику сучасної загальнопольської мови.

Генезис USJP пов'язаний із проектом редакції словника польської мови Wydawnictwo Naukowe PWN щодо розробки розширеного й модернізованого видання тритомного словника польської мови за редакцією М. Шимчака. Робота, розпочата на зламі 1994–1995 рр. внаслідок модифікацій лексикографічного цеху та зміни концепції словника, завершилася прийняттям нової формули словника, що фіксує лексику сучасної польської та перше видання словника, яке побачило світ у 2003 р. (авторська робота була завершена на межі 2000 і 2001 рр.).

Конститутивною ознакою USJP є прийняття принципу одномовності. Одиниці, записані в словнику, належать до лексичного ресурсу польської мови і описуються у зв'язку з системою польської мови. Умовою реєстрації одиниць іншомовного походження є наявність експонентів їх фонетичної (графічної), граматичної чи культурної адаптації. Словник містить також культурно асимільовані та стабілізовані польським мовним звичаєм іншомовні вставки (цитати).

За критерій відбору лексичного матеріалу та ієрархії значень в USJP було прийнято принцип обсягу (ступеня) поширення (основою став Корпус польської мови PWN). Метою редактора словника було показати всі класи лексичного ресурсу сучасної польської мови – USJP зафіксувала лексику, що належить як до ретельного різновиду польської мови, так і до побутової лексики та лексики, спільної для різних різновидів польської мови, беручи до уваги спеціальні значення слів, а також технічну та наукову термінологію.

Відповідно до прийнятого принципу вибірконості, словник фіксував не весь сучасний польськомовний ресурс, а великий репрезентативний набір одиниць, що характеризуються високою частотністю вживання та перебуванням у ширшому мовному обігу.

Зазначені в USJP одиниці належать переважно до лексичних ресурсів польської мови другої половини ХХ ст. Однак опис охоплює також окремі історизми, що залишилися в пасивному словнику, і, як виняток, лексичні архаїзми.

За останні п'ятдесят років USJP є другою хронологічною, після «Словника польської мови» за редакцією В. Дорошевського, лексикографією, що фіксує такий обширний словниковий запас сучасної загальнопольської мови, що відповідає вимогам нормативного та дидактичного характеру.

Словник отримав позитивну оцінку Ради польської мови (на основі рецензій проф. Анджея Марковського, Станіслава Гайди та Єжи Подрацького).

Коротка характеристика:

Інновації практикуму в доборі лексичного матеріалу:

- ▶ У більшій мірі, ніж раніше, враховано слова іншомовного походження (USJP – це перший словник польської мови, в якому зареєстровано такі одиниці, як блокери, джихад, стрінги, SMS, електронна книга).
- ▶ Власні назви, які досі фігурували переважно в енциклопедіях і лексиконах, були зафіксовані більшою мірою, ніж раніше.
- ▶ Скорочення та аббревіатури включені.
- ▶ Лексичний матеріал зібрано на основі покажчика цитат Wydawnictwo Naukowe PWN, покажчика Словника польської мови за редакцією В. Дорошевського та Корпусу польської мови PWN.

► Матеріал складено пропорційно до запасу основної лексики (спільної для різних різновидів), обережної (офіційної) та побутової (розмовної) лексики.

Інновації семінару в області лексикографічного опису:

► У заголовній статті ви можете знайти інформацію, що міститься в словниках іноземних слів, орфографії та правильної польської мови.

► Заголовна стаття включає лексико-фразеологічну частину та прагматичну частину.

► Заголовні слова супроводжуються більшою кількістю кваліфікаторів, які складають систему, ніж у порівнянних мовних словниках.

► Значно обмежено енциклопедичність і науковість визначення значень щодо Словника польської мови за редакцією В. Дорошевського.

► Приклади статей у словнику різноманітні та широкі.

► Безпосереднє джерело запозичення подано в етимологічних відомостях.

► Зміни внесено до таблиць відмінювання (включаючи *tantum pluralia*, дієприкметники минулого часу, віддієслівні іменники).

У USJP є кілька типів заголовків статей. Їх форма визначається мовною формою статті (тут виділяють лексичні заголовні статті - основний набір словникових одиниць УСЯП і морфемних статей, тобто послідовно зустрічаються словотвірних морфем і коренів слів іншомовного походження), її приналежністю до конкретного частина мови, ступінь складності та семантична місткість заголовної статті та її асоціації з іншими паролями.

Першим елементом пароля, типографічно виділеним жирним шрифтом, є ключове слово. Одразу після нього йде етимологічна інформація. Іншим елементом заголовної статті є кваліфікуючі ознаки, що з'являються в певному порядку: хронологічні, стилістичні, експресивні, професійно-наукові, соціально-педагогічно-екологічні, географічні. Специфікатори, що

супроводжують терміни та ідіоми, зазвичай розміщують після графічних символів і скорочень.

Подальші значення в записі зазвичай розташовані від базових значень до спеціалізованих і застарілих значень. Цей порядок у деяких записах може змінюватися, оскільки іншим критерієм є ступінь їх поширення.

Спосіб побудови семантичних визначень в УСЯП залежить від типу заголовного слова – тут можна виділити речово-семантичні, структурно-семантичні, структурні, обсягові, синонімічні та граматичні означення [3].

Окремі значення в статті заголовного слова забезпечені прикладами, щоб показати типову лексичну та синтаксичну зв'язність заголовних слів та їх типовий стилістичний і семантичний контекст. Серед ілюстративних прикладів можна виділити вихідні та підготовлені приклади, а також приклади з повним реченням і скорочені приклади (що мають форму словосполучень або лексико-синтаксичних сполучень).

Останні сегменти заголовної статті (не всі елементи опису повинні з'являтися в записі) містять інформацію про вимову та написання, а також інформацію про словотворення, флексію та синтаксис. Інформація про вимову та написання, розділена роздільником, індивідуалізована. Інформація про флексію та синтаксис у статті запису USJP обмежена. Повну інформацію про форми відмінювання окремих заголовних слів слід шукати в таблицях відмін у вступі до словника — відмінкова група іменників і дієслів, виділених у таблиці, позначається римськими цифрами, наведеними в статті.

2.7 Етимологічний словник польської мови, Краків 2005

У словнику представлено походження лексики, що належить до основних літературних засобів польської мови. Ключові слова — це основні та похідні слова, які, як виявилось автором, настільки відрізняються (формально чи семантично) від основного слова, що заслуговують окремого коментаря (наприклад, жадібний поруч із бажанням; папила біля бороди). Перш за все пояснювалися рідні слова праслов'янського походження; у тому числі старі праслов'янські запозичення (наприклад, церква, плуг); до того ж старі запозичення, які настільки вкоренилися в польській мові, що вже не відчувається їх іншомовність. У цій групі переважають слова, запозичені з середньовісньонімецької мови, наприклад, цегла, удар. Автор свідомо не включив до словників іншомовних слів новіші запозичення. З іншого боку, вибрані пізніші запозичення, особливо з інших слов'янських мов, можуть виглядати як прямі успадковані з праслов'янської. Причиною включення до словника новіших запозичень є також омонімія зі словом іншого походження, особливо з рідним[10].

Словник розрахований на широку аудиторію, а не лише науковців, тому автор відмовився від інформації, яка стосується наукових досліджень окремих слів. З іншого боку, рівень етимологічного аналізу ставить його в один ряд зі словниками наукового типу. Словник, будучи повністю самостійною роботою, технічно близький до етимологічного словника Францішека Славського. Для нього характерне зосередження на поясненні слів на слов'янському тлі, і лише в другу чергу на тлі інших індоєвропейських мов [9].

Заголовок статті починається із заголовка, написаного жирним шрифтом. Після вступного слова вказується його значення та датування (вік першого появи, наприклад, «дно з 15 століття 'нижня поверхня, дно западини в земній корі; нижня поверхня, грань предмета'). Подано також форми та значення, які зустрічаються в діалектах, особливо коли вони відхиляються від літературної норми: «kasz. Днище, дно, дно посудини; підлога в хлібній печі',

також 'риба калкан, калкан, *Cophthalmus maximus*'), а в записі боягуза: 'діал. tkórz / творити / trz / боягуз / ćkórz, кас. tvŃr / tkŃr». Додатково вноситься дата більш раннього засвідчення вступного слова як власної назви, якщо така обставина має місце, наприклад «broda з XIV ст. (але особисте ім'я Broda вже в 1136 р.)». У випадках, коли сучасне значення відрізняється від раніше засвідченого, воно чітко позначається (наприклад, у вступі стаття: «пол. «шкіра, колір обличчя», стадія «тіло людини», «творіння, жива істота», «шкіра»»). Наводяться також вторинні значення, особливо коли вони ілюструють шлях семантичного розвитку до сьогоденного значення. Якщо раніше те саме значення було виражене іншою формою (наприклад, недемінативною формою, похідною формою з іншим суфіксом), подається також попередня форма слова (np. *patella/patela* w haśle **patelnia**)[4].

Останні два пункти статті є посиланнями на споріднені слова, розміщені в інших місцях словника («пор. дупа, дупло» у статті dno), за якими йдуть вибрані похідні слова, про яке йде мова («З цього денні»).

Словник отримав кілька нагород: у 2005 р. нагороду «Книга місяця Краківщини» за жовтень 2005 р., яку присуджує Śródmiejski Ośrodek Kultury у Кракові, у 2006 р. нагороду варшавського журналу «Literatura na Świecie» в галузі «Перекладологія, лексикографія та літературознавство», а в 2008 р. премія ім. Казімежа Ніча, нагороджений I відділом суспільних наук Польської академії наук[12].

Особливим виявом вдячності словнику може бути те, що його досить точно використав автор етимологічного словника для школярів, на жаль, без чіткого визначення джерела натхнення, пор.: рецензію на цей словник М. Якубовича, опубліковано в «Język Polski» (XL, 2010, № 2, стор. 140–145).

Великий словник польської мови 2015

Науковий редактор словника Пьотр Жмігродзкі є директором Інституту польської мови Польської академії наук, віце-головою Головної ради ТМІР, головним редактором журналу «Język Polski». Займається синтаксисом, семантикою, лексикографією польської мови, а також теорією мови та методологією мовних описів. Крім нього, в проекті беруть участь ще кілька десятків людей, список яких можна знайти на сайті словника.

Головна мета словника – подати, можливо, вичерпний опис практично всіх лексичних одиниць польської мови, спираючись, з одного боку, на сучасні матеріальні джерела, з іншого – використовуючи теоретичні досягнення польського мовознавства в галузі лексикографії. опис, додатково відповідно до технічних стандартів опису, що діють у світовій лексикографії [13].

Словник має бути:

- в основному синхронні – часовий проміжок припускався з 1945 р., однак через специфіку джерел, про які йтиметься далі, більшість матеріалів походитиме з останніх десятиліть ХХ – початку ХХІ ст. століття;
- в основному описовий – автори не будуть виключати з опису факти, які вважаються неправильними або не заслуговують на запис у словнику, якщо вони достатньо добре засвідчені в джерелах (вони обмежаться повідомленням про нормативну неприйнятність зафіксованих фактів) на основі Великого словника правильної польської мови ПВН та стилістичної кваліфікації субстандартних одиниць);
- «академічний» у тому сенсі, що автори намагатимуться максимально врахувати досягнення польського мовознавства 20 ст., особливо в галузі семантичного, флективного та синтаксичного опису лексичних одиниць, проте опис адресований до якнайширшого кола користувачів польської мови;

– електронний, доступний тільки в Інтернеті (основний ресурс лексикографічної інформації буде доступний безкоштовно, більш розширений пошук може бути платним).

Підготовка до видання подібного словника велася в Інституті польської мови Польської академії наук у другій половині 1980-х років; серед інших організовано всеукраїнську конференцію, видано кілька томів лексикографічних досліджень, зібрано тексти для майбутнього корпусу. Однак на початку 1990-х проект було призупинено через соціально-економічні зміни в Польщі [15].

З технічних та організаційних причин передбачалося, що в період 2007–2012 рр. буде описано 15 000 лексичних одиниць, відібраних на основі аналізу частотних списків для польської мови, разом із «фразеологізмами та деякими породженими ними похідними» [16]. Цей етап роботи фінансувався Міністерством науки і вищої освіти Республіки Польща як т. зв проект розробки (P 17 004 03). У 2013–2018 рр. робота фінансується Загальнодержавною програмою розвитку гуманітарних наук. За цей період кількість описаних одиниць (не враховуючи ідіом) має збільшитися до 50 000, включаючи новітню лексику, відсутню в попередніх словниках.

Перший загальний словник польської мови, підготовлений повністю з нуля в електронній версії та доступний лише як веб-сайт, оснащений широкими можливостями вибіркового пошуку інформації.

► Перший загальний словник польської мови, який містить повну інформацію про флексію (парадигми флексії) для кожного флексійного слова. Введено флексійну інформацію, розроблену авторами Граматичного словника польської мови (З. Салоні, В. Грущинський, М. Волінський та Р. Волош).

► Перший загальний словник, окрім прикладів-цитат, містить ще й багатий вибір словосполучень.

- ▶ Перший загальний словник, статті (точніше значення слів) підлягають тематичній класифікації за оригінальною схемою.
- ▶ Перший загальний словник, що містить етимологічні відомості не лише про запозичені слова, а й про рідні.
- ▶ Перший словник, автори якого намагалися впорядковано представити явища регулярної полісемії лексичних одиниць.
- ▶ За прикладом британських словників введено додаткове поле «Примітки щодо використання», в якому розміщується додаткова інформація, пов'язана з даною лексичною одиницею, яка не може бути включена в інші поля.
- ▶ Словник укладено онлайн через Інтернет. Редактори входять на сервер зі словниковою базою даних і заповнюють поля веб-форми, які зберігаються в базі даних і представлені через веб-інтерфейс.

Структура залежить від специфіки мовного об'єкта, який описується в даному записі. За цим критерієм було виділено сім типів паролів: 1) «звичайні», 2) переривчасті, 3) іменні, 4) аббревіатурні, 5) скорочені, 6) функціональні, 7) морфемні. Існує два способи перегляду заголовних статей: А) т. зв вкладка, в якій можна переглядати окремі елементи мікроструктури, В) лінійний вигляд (для друку), який нагадує спосіб подання інформації в традиційному паперовому словнику, за винятком того, що кожен елемент мікроструктури підписаний.

Роботу над словником координує Майстерня Великого словника польської мови при Інституті польської мови Польської академії наук. Однак серед редакторів є й інші співробітники IJP PAN, а також співробітники Ягеллонського університету, Сілезького університету, Варшавського університету, Університету Миколи Коперника та Вармінсько-Мазурського університету. Крім них, до роботи залучені ІТ-спеціалісти, які розробили словникову базу, механізми введення та представлення даних, а також опікуються поточним обслуговуванням системи.

З 2013 року словник розробляється під почесним патронатом Сенату Республіки Польща.

Великий етимологічно-історичний словник польської мови

Словник містить пояснення близько 13 000 слів – як дуже давніх, протоіндоевропейського походження, наприклад, *być, dać, czas, ojciec, syn, ręka, ziemia*, так і новітніх запозичень, наприклад, *aborcja, eutanazja, fan, hobby, VIP, weekend*.. Таким чином, він показує різні хронологічні шари польської лексики.

Обсяг заголовних статей дуже різноманітний: від пояснень у кілька речень, наприклад, *akademia, antologia, bon, cukier, hojny, izba, język, matura, żyletka*, до багатосторінкових досліджень, наприклад, *afera, anioł, baba, biały, broda, czytać, ćma, dal, równy, ryc, rzec, siać, sól, stary, wał, wiara, wina, zima, znać*.

Великий етимологічний та історичний словник польської мови має науково-популярний характер. Метою автора було поширити знання про історію польської мови та тенденції її розвитку, про зв'язки між польською мовою та іншими мовами (проявляються, зокрема, у великій кількості старих і новіших запозичень з статус інтернаціоналізмів), про походження виділених слів і їх зв'язки з позначеннями, про їх культові та культурні функції [24]. Тому словник містить багато інформації про речі, справи, події, які вплинули на долю слів, історію їх значень, наприклад, *chleb, egzamin, gang, getto, jubileusz, łyżka, kaplica, liceum, molestować, ostracyzm, port, promocja, symposium, talent, widelec, żyletka*; про мовні табу, наприклад, *gościec w haśle gość, niedźwiedź w haśle miód, zmija w haśle ziemia*.

Трапляється, що слова, які не дуже схожі на поверхні, залишаються в тісному етимологічному (мотиваційному) зв'язку, наприклад, *rewny i ufać, pies i psioczyć, psuć się i psikus, rudy i ryżu, siać i siemię*. Трапляється також, що немає генетичного зв'язку між начебто схожими словами, наприклад, *kości i kościół, poczta i poczet, dyszek i dyszeć, pański i paniczny, mgła i mżawka, ujęcie (rzeki) i ujęcie (wojska)*. Цей тип інформації також можна знайти в словнику.

Предметом аналізу є в основному загальні назви, але з'являються лише виняткові назви, наприклад, Grodziczno, Grodziec, Grodzisk, Grodzisko, Gródek, Ogrodzieniec, Grójec, Grodziec, Ogrodziec (пароль GRÓD).

Розгалужена гніздова структура вперше використаного тут запису дає змогу показати різні типи генетичних (етимологічних) зв'язків між словами. Виділяють наступні види сполук [6]:

– прямі етимологічні зв'язки, тобто польські слова мають спільну спадщину відповідних праслов'янських та праіндоєвропейських форм, пор. підзаголовки: *byt, dobytek, odbyt, pobyt, zbyt, bydło, obywatel, bylina, tubylec, bawić, zbawić*; пароль RYĆ і пов'язаний з ним, серед іншого підзаголовки: *rydel, rylec, ryj, rychły, rwa, rwać, obryw, poryw, rozrywka, urwis, urwisko, rów, ruszać się, ruch, runąć, runo*; пароль SÓL і пов'язаний з ним, серед іншого підзаголовки: *słony, solić, solanka, rosół, sól, słodycz, słodki*;

- непрямі етимологічні зв'язки, що є наслідком не лише прямої спадщини, а й запозичень слів з інших мов, які продовжують спільну праформу, наприклад, GOŚĆ і інші підзаголовки: *gospoda, gościec oraz gazda, hospicjum, hotel, hostessa*; заголовок RUDY і підзаголовки *rumiany, rusy, rdza, rydz, ryży oraz erytrocyty, rubin*; заголовок SERCE і підзаголовки *serdeczny, osierdzie oraz kordialny, konkordat, kardiolog*;

- – дериваційні зв'язки, що виникають між словотвірною основою та похідними словами, напр., заголовок PYTAĆ і підзаголовки *podhasła dopytać, napytać, opytać oraz opyt, opytka, popytać oraz popyt, przepytać, rozpytać, spytać, wypytać, zapytać oraz pytwać, pytwak, pytajny, pytajnik, pytanie, pytacz oraz pytaczka, pytek*; заголовок ZĄB і підзаголовки *ząbek, ząbczasty, ząbkowaty, ząbkować, wyząbkować, zząbkować; ząbię, ząbsko, zębisko, zębiec, zębacz, zębak, zębal, zębina, zębiarka, zębidło, zębulec, zębaty, zębatka, zębcizna, zębacić, zębacieć, zębiaty, zębiasty, zębisty, zębny, zębowy, zębowaty, zębować, zębić się, zazębić (się), odzębić, ząbr, ząbry, ząbrz, zębolek, zębołom, żeborwacz, zubr, żubr, Zambrowo, Zambrów, Zębrzyce, Zambrzyca*.

- Іншим нововведенням є створення етимологічних гнізд запозичених слів, наприклад, заголовок MAGISTER та підзаголовки: mistrz oraz mistrzowski, misterny, mistrzyni, złożeniaburmistrz, kuchmistrz, zegarmistrz; majster oraz majsterski, majstrowa, majstrować, metr, metresa, maestro, maestria, miss, mister, magistrant, magisterium, magistrat, magistrala.

Словник також вирізняється великою текстовою документацією (цитати, ідіоми, прислів'я).

Онлайн-словник мови Ципріяна Каміля Норвіда

Мовний онлайн-словник Кіпріана Норвіда - це словник мови одного автора, в ньому зібрані та багатоаспектно описані всі вжиті ним слова. Цей тип лексикографічного дослідження відрізняється від загальномовних словників тим, що вимагає фіксації характерного і специфічного в мові та стилі даного творця. У випадку з обговорюваним словником ця мета досягається шляхом опису значень слів, повного набору їх розташування з доступом до фрагментів текстів, у яких зустрічаються дані слова, та великої кількості різноманітних типів кваліфікаторів і статистичних даних. Для слів і значень, яких немає в жодних історичних словниках, подано окремі кваліфікатори (це гіпотетичні неологізми та неосемантизми Norwid).

Мовний словник Норвіда — це дослідження, яке в першу чергу призначене для тлумачення творів і всієї думки автора Quidam, а також для поглибленого дослідження його ідіолекту.

Мовний словник Ципріяна Норвіда – це перший онлайн-словник мови автора в Польщі. Спеціальна система баз даних дозволяє здійснювати багатогранний пошук елементів бази даних, що цікавлять користувача. Запит може стосуватися, наприклад, повної форми лексеми, початкових і кінцевих часток, граматичних і текстових кваліфікаторів, а також типу тексту. Неологізмам Норвіда та конструкціям із дефісом (як розділовим, так і сполучним) були присвоєні окремі кваліфікатори – надзвичайно характерні для мови поета.

Ключове слово є польське слово= (зустрічається в працях Норвіда). Воно пишеться малими літерами, жирним шрифтом, напр. **broda**. Після нього йде граматична інформація, яка визначає частину мови (наприклад, rz – іменник), граматичні категорії (наприклад, Ź – жіночий рід) і статистичні дані: загальна кількість вживань даної лексеми, розбита на поезію та прозу: (наприклад, 68: після 32, пр. 36).

У наступній частині вступної статті є поділ на значення, які написані жирним курсивом і пронумеровані (наприклад, **broda** 1) і містять інформацію про кількість вживань (також розбиті на поезію та прозу). Кожне значення має визначення, взяте в одинарні лапки та позначене зеленим кольором, наприклад, «zarost na dolnej części twarzy».

Наступна частина заголовної статті містить інформацію про точні місця всіх вживань даного слова в Усіх творах, структуровану за схемою із зазначенням назви твору (вираженої аббревіатурою), номера тому – римськими цифрами, номера сторінки. арабськими цифрами, наприклад, «Q III 104» (де Q — аббревіатура назви Quidam). Номер сторінки — це гіперпосилання, яке спрямовує користувача на відповідний фрагмент творів Норвіда, подаючи дане слово разом із найближчим контекстом, згідно з виданням «Pism wszystkich» Ю.В. Гомулицького.

Текстові кваліфікатори з'являються поруч із номерами сторінок-наприклад, przp, did, cyt – повідомляючи, що використання відбувається у виносці, вказівках, цитатах тощо. Особливої уваги заслуговують незвичайні кваліфікатори d-ł та d-r , які позначають сполучний і розділовий дефіс – дуже характерні для текстів Норвіда розділові знаки.

Остання частина заголовної статті містить відомості про фонетичні та відмінювані варіанти даного слова та про його вживання у фразеологізмах, прислів'ях та архаїчному синтаксисі.

3. Тенденції та розвиток польської лексикографії

3.1 Електронні словники

Сучасна лексикографія фактично є злиттям трьох галузей: творчості (оригіналу чи компіляції), інформатики (часто дуже просунутої) та поліграфії (тобто комп'ютерного набору). У всіх цих сферах використання комп'ютера значно прискорює роботу над словником і часто звільняє лексикографа від найнудніших механічних завдань, які може успішно виконати машина. Можливість зберігання даних на магнітних носіях також дозволяє словнику не звертати уваги на обмеження простору при створенні словників.

Тому комп'ютер став невід'ємним інструментом праці лексикографа. У цьому розділі ми розглянемо зв'язок комп'ютерів із польською лексикографією як процес її майбутнього розвитку. Ці зв'язки двосторонні - не тільки лексикографи використовують у своїй роботі досягнення інформатики, але також існує живий інтерес до словникових методів і даних у галузях, пов'язаних з електронною обробкою даних, особливо природною мовою. Тому ми обговоримо використання словників і лексикографічних методів у галузях науки і техніки і які на цей час є досягнення.

Комп'ютери використовуються не лише для швидшої та якіснішої розробки словників, які потім традиційно друкуються на папері. Чимало словників уже існує як у книжковому, так і в електронному вигляді – так зараз виходять останні версії одномовних словників видавництва Oxford University Press. Ймовірно, ще більшу кількість нових словників ніколи не буде знайдено на

папері. У цьому розділі ми обговоримо найпоширеніші способи використання комп'ютерних словників, з якими знайомі більшість читачів: словники обробки текстів. Також звернемо увагу на їх обмеження.

Загалом, електронні словники перевершують друковані словники приблизно так само, як текстовий процесор перевершує друкарську машинку: такі словники можна використовувати набагато гнучкіше та універсальніше, ніж книжкові словники. Для багатьох користувачів вони також набагато зручніші у використанні, тому що вам навіть не потрібно знати порядок літер в алфавіті, щоб мати можливість ними користуватися.

Давайте обговоримо приклад. Донедавна непоганим предметом докторської дисертації було, наприклад, дослідження запозичень з мови, зроблене на основі даних Оксфордського словника англійської мови (OXFORD ENGLISH DICTIONARY). Так можна вивчати запозичення з перської та російської мов. або голландська. Звичайно, спочатку потрібно було пройти всі томи словника Naele, що зазвичай займало кілька років.

Зараз OED існує в електронній формі – друге видання під назвою NEW OXFORD ENGLISH DICTIONARY (NOED) – і ви можете отримати такі дані за секунди чи хвилини, вказуючи програмі шукати те, що вас цікавить. Те, що ми дізнаємося зі словника, залежить лише від уяви користувача. Такий словник є надзвичайно потужним робочим інструментом у майстерні вченого-лексикографа.

Не менш важливим є те, що електронна версія коштує 1/3 ціни другого видання книги. Однак для використання такого словника також потрібне дороге обладнання.

Великий інтерес до лексикографії виявляють виробники програм для створення текстів, тобто текстові редактори. В даний час, напевно, немає більш серйозної програми такого типу, яка б не була оснащена якимось словником. Найчастіше, і фактично стандартно, програми редагування тексту оснащені орфографічними словниками та словниками синонімів (наприклад, польські програми QRT або TAG, американські WordPerfect, Word, ChiWriter тощо). Звичайно, тільки функція цих словників - і в основному програм - аналогічна функції традиційних словників, їх спосіб існування зовсім інший, а також спосіб їх використання.

Словникові статті, наприклад, можуть бути записані в такій програмі зовсім нестандартно - окремі ядра і окремі суфікси - і користувач про це не помітить. Користувачеві достатньо повідомити програмі про шукане слово, наприклад, ввівши його з клавіатури або вибравши з готового списку, і програма сама шукатиме всю доступну для цього слова інформацію.

Такі програми начебто працюють як орфографічні словники в книжковій версії, але між ними є одна принципова відмінність: при використанні орфографічного словника людський мозок функціонує як комп'ютер і програма. Передбачається, що людина, завдяки своїй здатності міркувати, здатна витягнути з традиційного словника більше інформації, ніж можна

побачити на папері. Програми не можуть цього зробити, вони можуть використовувати лише дані, що містяться у списку слів. Ви також бачите, що комп'ютер – це примітивний інструмент, тому що найчастіше програма порівнює задане в тексті слово з усіма словами зі списку [4].

Також треба підкреслити переваги електронних словників:

Електронні словники містять транскрипцію, а й можуть вимовляти слова. Тут також є два підходи. У МультиЛексі вбудований синтезатор звуку і вимовляються всі слова. Однак повністю довіряти такому підходу, не контролюючи його за транскрипцією, небезпечно. Синтезатор може неправильно поставити наголос або взагалі спотворити вимову слова. В АBBYU Lingvo основну лексику озвучує диктор із оксфордською вимовою.

Основна перевага хороших електронних словників – одночасний пошук не лише за назвою словникової статті, але й по всьому величезному об'єму словників, що просто нереально у паперовому варіанті. Такий пошук створює багатовимірний портрет слова, при цьому витягуються з глибин словникової статті не лише конкретні приклади його використання та стійкі вирази, в яких слово зустрічається, а й оголюються, стають явними мовні закони, яким підпорядковуються правила словотвору. У Lingvo можна також будувати свій власний словник під загальною оболонкою.

Мова - відображення реального життя. А життя не стоїть на місці: з'являються нові галузі виробництва, науки, бізнесу, культури. У звичайну розмовну промову приходять нові слова, терміни, стійкі словосполучення. Чи можна уявити у промові наших співгромадян років десять тому такі слова, як холдинг, транш? Вираз «кінцевий користувач» викликав би здивування, і ніхто не міг би припустити, що слово «мило» означатиме на комп'ютерному жаргоні електронну пошту (вільна російська транскрипція англійського слова «e-mail»).

Вся ця лексика може бути адекватно відбито у «паперових» словниках, т.к. вони надто довго готуються. Так, відомий англо-російський словник Мюллера, який поєднує відносну простоту користування – один том – і повноту змісту, був виданий у 1960 році і відтоді зазнав лише косметичних змін у 1978 та 1994 роках.

Фактично багато словників, які сформувалися у мовній атмосфері середини ХХ століття, дуже застаріли. Вони не вказані сучасні значення старих слів, а багато нових слів просто відсутні. Буквальне перенесення таких словників на комп'ютери є безперспективним. Це стало особливо очевидним у зв'язку з розвитком Інтернету: більшість Веб-сторінок складається з англійських текстів, написаних живою сучасною мовою, що рясно використовують розмовну лексику та сленг. Навряд чи якийсь із існуючих англо-російських словників може відповісти на цей виклик. Вирішити це завдання під силу лише електронним словникам [25].

Більшість «паперових» словників орієнтована на людину, яка читає іноземною мовою, тобто людину, яка в незрозумілому йому тексті знаходить «опорні» слова, що допомагають побудувати загальну смислову картину. Людина «пишучий», крім знання всіх слів, повинен чітко уявляти, як ці слова поєднуються один з одним, які прийменники при цьому використовуються, чи є стійкі вирази, що передають необхідний зміст. І тут електронний словник виявляється набагато кориснішим за «паперовий». Навіть буквальне відтворення якісного паперового словника на комп'ютері дає можливість витягти з нього необхідну інформацію. Наприклад, користувач може відкрити на екрані відразу кілька словникових статей, що характеризують усі значення слова «дістати» («брати», «отримувати», «набриднути» тощо) як однією мовою, так і іншою, і, таким вивчити всі нюанси використання слова.

Отже, у сучасних електронних словниках відбито піонерське досягнення російської лексикографії – двомовний словник багато в чому стає тлумачним.

Крім того, такий електронний словник, як Lingvo, будує натисканням потрібної клавіші парадигму, тобто сукупність усіх форм слова.

Перший і очевидний крок, який вже йдуть творці електронних словників, це первинна розмітка словникової статті, формалізація тієї внутрішньої структури, яка у тому мірою є у хороших паперових словниках. У результаті повнотекстовий пошук може розрізняти, наприклад, переклади, приклади використання та коментарі, що посилює його можливості з погляду користувача.

Головне завдання полягає в тому, щоб одиницею опису було окреме лексичне значення, і технології аналізу могли б встановлювати відповідність між вихідним запитом та тими лексичними значеннями, які релевантні для цього запиту за синтаксичними та семантичними критеріями.

Як приклад, що ілюструє, можна навести практично будь-яке дієслово, що належить ядру мови. Наприклад, дієслово «розвести» може зустрітися у таких контекстах:

розводити руками;

розводити спирт водою;

розводити подружжя;

розводити мости;

розводити баранів;

розводити тих, що б'ються;

розводити пилку;

розводити/розбивати сади

Завдання створення такого словникового змісту, яке дозволило б зробити одиницею аналізу окреме лексичне значення, а не морфологічну лексему, є мабуть, найбільш перспективним напрямом у комп'ютерній

лексикографії. Зрозуміло, що її вирішення потрібна «синхронізація» словникових описів і формальних моделей, використовуваних технологіями аналізу. В ідеалі це має бути єдиний інтегральний лексико-синтактико-семантичний опис.

Для масових програмних продуктів, якими є електронні словники, характерна часта зміна версій та наявність постійного зворотного зв'язку з тисячами користувачами. Тому комп'ютерна лексикографія це неминуче актуальна лексикографія.

Однією із центральних проблем перекладної лексикографії є проблема еквівалентності. Переказні еквіваленти виконують семантизуючу функцію перекладного словника. Під словниковим еквівалентом мається на увазі переклад, який приписується автором словника лексемі вхідної мови. Традиційно виділяється три типи еквівалентності: повна, часткова та помилкова (безеквівалентність).

Повна еквівалентність спостерігається в тому випадку, коли лексеми мов, що порівнюються, мають подібну зовнішню форму і повністю збігаються семантично.

Часткова еквівалентність має місце у разі збігу одних та розбіжності інших значень семантичних структур зовнішньо подібних лексем. У такому разі збігаються значення В.В. Дубичинський називає інтерлексами – «міжнародними лексико-семантичними варіантами лексем». Неспівпадаючі значення, «специфічні лексико-семантичні варіанти, що відбивають національно-культурну своєрідність лексем», називаються ідіолекс. Таким чином, семантична структура часткових еквівалентів включає інтерлекси та ідіолекси.

3.2 Гіперсловник польської мови як нова течія розвитку

В даний час, як видається, «Гіперсловник польської мови» [НПР] в абсолютно новому «гіперсловниковому» втіленні стане саме тією структурою, яка послужить оформленню моєї нестандартної персональної колекції даних значного обсягу - збори, які я розглядаю як свою особисту лексикографічну сповідь, як особливий жанр. Адже є, наприклад, біографія як текст, отже, немає причин не оприлюднити особисті записи прочитаної літератури як специфічний текст зі своєю поетикою, з включенням нотаток, кореспонденції та інших графічно оформлених матеріальних свідочств, що залишаються після людини і документують його перебування

Хочемо особливо наголосити: НПР — це лише блокнот записів за прочитаною нами літературою, результат кількох годин моєї роботи в різних бібліотеках у Польщі та за кордоном. Це бібліографічно-цитатографічні записи, що містять адреси опублікованих текстів та цитати (у вигляді речень чи коротких фраз — у будь-якому випадку до них обов'язково додаються точні бібліографічні дані). НПР — впорядкована за алфавітом послідовність словникових статей з титулами-заголовками, але й окремі слова (спорадично також значимі частини слів типу *anty-*, *-k-*, *-żerny*) чи словосполучення. В ідеалі це і є ціль (в електронній чернетці НПР ще не до кінця реалізована). При цьому остаточна версія електронної чернетки особистого гіперсловника, або перетворення її на електронний чистовик.

Заголовки словникових статей НПР не є заголовками в повному розумінні слова, добре відомими користувачам. Тільки частина заголовків НПР тотожна мовним одиницям. Обмеження змісту НПР мовними одиницями не дозволило б говорити про гіпертекстовість НПР. Гіпертекстовість – відмінна, категоріальна риса моїх записів – мого особистого блокнота записів посилань та цитат. У НПР ми включаємо лише те, те, про що ми хочемо знати і що намагатимемося пам'ятати (і НПР нам у цьому допоможе).

І таким чином, мій гіперсловник – це не повністю завершений гіпертекст. Процес розширення та формування тексту словника продовжується постійно. Щодня ми вносимо в електронну чернетку чергові зміни одного з двох типів:

1) з'єднуємо посиланнями окремі заголовні слова зі словниковими статтями (у просторі НІР іноді дуже далеко віддалені один від одного) та елементи їх змісту, а також

2) включаємо метаінформацію про тексти зовнішніх (стосовно тексту актуального НІР – за його станом на даний момент).

Метаінформація про зовнішніх текстах передбачає таку про нових текстах, в НІР ще відбитих (як цитат або лише позначених з допомогою «голих» бібліографічних адрес). Безпосередньо - тобто. за допомогою спеціальної стрілки, наприклад, у статті інфінітив, може бути знайдено посилання на статтю *infinitivus*, а статті *infinitivus* —

Посилання на статтю інфінітив. Можна здійснити пошук і побічно — без цієї стрілки (у цьому випадку йдеться про припущення: що користувач НІР сам, без фізичного графічного сигналу виявить інформативний зв'язок, у тому числі семантичний, що існує між співвідносними фрагментами тексту НІР), порівн., наприклад, заголовне слово або тему «*Krzyż Komandorski* 'Командорський хрест' (польський орден) та *komandoria*, що також означає 'Командорський хрест'».

Зазначені словникові статті завдяки загальному цитуванню набувають зв'язку один з одним, а черговий фрагмент НІР стає частиною гіпертексту. Але знання про рівні гіпертекстовості не є чимось винятковим: у багатьох публікаціях, особливо більш-менш великих, у книгах зустрічається список понять (предметний покажчик), індекси наприкінці книги, покажчики назв, списки термінів тощо структурні сегменти видання, які до певної міри

перетворюють його на гіпертекст. Принциповим моментом є тут те, що ці публікації мають лише поверхневий текст.

Проте необхідну та безцінну, оскільки надінформативну — глибину дає лише процес тотального «огіпертекстування».

Інформація цінніша за золото. НІР — це все ж таки, на жаль, невеликі збори лінгвістичної інформації (включаючи й метайнформацію), здобутої з бібліотек, які певною мірою є цвинтарями книг: чим більше бібліотека, тим більше кладовище. «Бібліотека засмучує мене, вона справляє враження цвинтаря книг, пригнічує невідповідністю тим часом, що людина здатна пізнати і величезністю того, чого вона не пізнає ніколи.

Однак цій сумній тональності Бой-Желеньського слід протиставити висловлювання Умберто Еко: «Бібліотека є, як бажає того Боргес, моделлю всесвіту» [Еко, 2007: 47], щоб роль бібліотек (у тому числі електронних) зрозуміти в сучасному світі правильно.

Такою інформацією ми заповнили лише 10 томів, а як далека мета бачиться півсотні подібних багатотомників.

НІР — щось більше, ніж путівник бібліотечними цвинтарями. Це путівник, говорячи метафорично, по горах речень/висловлювань.

Слова та словоформуючі форманти, які виступають у тлумачних словниках польської мови «від словника Самуеля Лінде [SJPL, 1807–1814] до словника Станіслава Дубиша [USJP, 2003]», особливо багатослівні — це специфічні свідчення, це «сувеніри/свідчення». Можна згадати при нагоді висловлювання польського поета Ципріана Норвіда про розуміння слова як заповіту.

Кількість подій у Вічній дійсності незліченна (що, як відомо, прирікає кожного лексикографа на безумовну невдачу вибору). Світорозуміння лексикографа дозволяє йому відокремлювати у світі предмети фізичного та

ментального буття, розум підказує йому назви; це пряма дорога: від онтології до словникової технології.

У варшавській газеті «Дзеннік Польський» — безцінною, у тому числі для лексикографів як джерело документального підтвердження новітнього словникового складу польської мови, — нагадали нещодавно [DPol, 2017, № 272: 14] думку Самуеля Джонсона: «Є два роди знання маємо знання про якийсь предмет або знаємо, де знайти потрібну інформацію».

Той, хто все знає, не може бути людиною. Бувають люди, які знають все — або, додамо, майже все, але їхнє всесвітнє знання охоплює лише якусь одну конкретну область, рідше дві; це фахівці, вчені-дослідники тощо споживачі інформації. Лінгвіст вивчає деяку кінцеву кількість текстів, що його цікавлять. Кожен із них він намагається у своїй голові перетворити на гіпертекст — інакше кажучи, пов'язати форми та укладений у них зміст, долаючи тим самим лінійність тексту (яка є головними труднощами в його тексті, сприйнятті за допомогою зору або, наприклад, слуху, наукові конференції). Однак гіпертекстова перспектива дослідника повинна досягнути в результаті багато текстів, внаслідок чого робота його розуму має бути відповідним чином посилена, спрямована на відкриття якомога більшої кількості внутрішніх та міжтекстових зв'язків, якщо він хоче досягти якихось визначних результатів. А ці результати — безпосередньо похідні від його персонального гіперсловника (гіперідіословника), що формується в його розумі.

Пам'ять іноді підводить, накопичена в ній інформація втрачається та/або піддається деформації; вихід із такої ситуації можна знайти в електронному записі знань, що добуваються протягом ряду років (у е-гіперсловарі). Звідси вже один крок до гіперсловника – НІР. У ньому є тисячі поєднань/зв'язків, яких ніде більше немає. НІР дозволяє встановити різні типи зв'язків, такі, які функціонують у (деяких) умах. Чим точніший розум, інтелект, пам'ять, тим більше її власник здатний встановити такі зв'язки. Гіпертекстовик здатний вказати, наприклад, на рідкісні словникові статті, у яких лексикограф

визнається у своєму незнанні у процесі складання дефініції якогось конкретного заголовного слова. Так, наприклад, у Додатку до Словника Дорошевського [SJPDs, 1969] під словом *jaskółka* 'ластівка' дефініція містить елемент правдоподібності і т.д.

Людський розум, за своєю природою гіпертекстоцентричний, невпинно працює над ідентифікацією та реєстрацією таких зв'язків. Люди — це гіпертекстовики. Слова згадати/згадувати (для себе чи когось) — для НІР найважливіші «операційні» дієслова, допоміжні інструменти.

НІР відноситься до галузі бібліології, бібліографії, бібліометрії. Бібліолог, бібліограф і бібліометрист в одній особі має найбільші, ніж будь-хто, шанси знати багато, причому знати набагато більше, ніж інші, наприклад, про польську лексику періоду 1773–2017 рр., яким ми інтенсивно займаємося, про його словниковий склад, зафіксований у текстах, типологічно відповідних текстам джерел «Словника Дорошевського» [SJPDor, 1958-1969].

Бібліографія - це необхідне свідчення такого прагнення - як найбільша (як відома голландська Лінгвістична бібліографія), так і найменша (як, наприклад, моя мікробібліографія, присвячена російському іменнику русак), оскільки вона створюється для того, щоб бути корисною конкретним групам користувачів, вчених і просто любителів. Що стосується вчених, ми порушили б питання жорсткіше. Так, якщо якась бібліографія пов'язана з їхніми науковими інтересами, то вчені зобов'язані знати наукові праці, включені до цієї бібліографії — інакше вони ризикують, що їхня робота пізно чи рано може бути оцінена як неоригінальна, вторинна, застаріла або частково ненаукова.

Словникові одиниці заголовних слів НІР не визначають і не лімітують лінгвістичну інформацію (семантичну, синтаксичну, прагматичну або лексикографічну). На рівні користувача тексту (будь-якого графотексту) першоосновою є енциклопедична інформація. Принципово чисто теоретичний

НІР, що служить виключно для реєстрації мовних одиниць, без енциклопедичної інформації, був би малокорисним лінгвістам.

Сітка словникових статей НІР не може бути традиційною, як у тлумачних словниках, наприклад, у словнику Вітольда Дорошевського [SJPD], Станіслава Дубиша [USJP] або Богуслава Дунаю [SWJP]. Не повинна вона також спиратися виключно на розуміння одиниці мови, що міститься в Операційній граматиці А. Богуславського [Bogusławski, 1978: 29-90], який пише про те, що не завжди можна бути впевненим у тому, є дане графове вираження чи ні одиницею мови, оскільки іноді ми натикаємося на об'єкти, які класифікаційно «недостатньо розрізняються».

Порівнявши ситуацію з довільно обраного конкретного текстового факту на сторінках «Газети Польської Цодзенні» [GPO1C, 2017, № 230: 2] ми дізналися про ідею створення Міністерства Полонії. Polonia 'Полонія' — це парасолька для всіх поляків, які проживають за кордоном Польщі. Відповідно таке нове відомство займалося б саме цим контингентом польських громадян (і негромадян).

Отже, зароджується якась ідея, якийсь задум, з'являється нова тема, формується ситуація, що спонукає до розкриття таланту ономаціологічного героя, рушійної сили цієї ситуації, «експеріенцера», і виникає назва Ministerstwo Polonii «Міністерство Полонії». Хтось інший у зв'язку із зародженням фізичного об'єкта з власною індивідуальною назвою та його семантикопрагматичною організацією може згодом натрапити ще на якийсь інший задум: почати використовувати скорочену назву, однослівне, Polonoministerstwo 'Полономіністерство'.

НІР має певну діахронічну місію. Наприклад, хтось використовує у цій суспільній ситуації, публічно, цілісну фразу “Wystarczyło nie kraść i nie trwonić pieniędzy społecznych” «Досить було не красти і не марнувати громадські

гроші» (з інтерв'ю прем'єра Беати Шидло газеті «Дзенник Польський» [DP, 2017, № 234: 9].

Ідею підхоплює ще хтось, використовуючи в якомусь граматичному сенсі позачасову в якомусь сенсі форму, позначену словом *wystarczyło* 'достатньо'. А вже ще хтось інший говорить і пише про таке заголовне слово словникової статті:

Nic dziwnego, że hasło “wystarczyło nie kraść” brzmi wiarygodnie “Нічого дивного, що титульне слово статті “досить не красти” звучить достовірно [GPo1C, 2017, *ibid.*].

Хіба це вже одиниця мови? Щось ономаціологічно утворено? Автор гіперсловника і повинен вирішувати це питання. Його завдання - реєстрація фактів, їх бібліографічне документування, і навіть — бібліографічне лексикографування. Мовні словники, які розуміються як словники одиниць мови, — важливі суспільні продукти науки, але користь від них не повина закривати перспектив, які відкривають перед нами гіперсловники (у тому числі метасловники).

У зв'язку зі сказаним вище можна запитати, хто це написав: «Ми знаємо тільки одну єдину науку, науку історії»? Національний фотокорпус польської мови (розміщений в Інтернеті на сайті www.nfjrp.pl), належать до історичних дисциплін.

Введення нових графовисловлювань у НІР означає завжди (будучи документаційною чи лексикографічною діяльністю) заміну в ресурсах інформації цього НІР. Нові події, що відбуваються постійно у Вічній дійсності (а потім відображаються в друкованих і рукописних текстах у формі словникових графобиток), виключають абсолютне або остаточне закриття цього ресурсу.

Сайт NFJP – «Національного фотокорпусу польської мови» – певною мірою є фотододатком до НІР. Щодо такого можна помріяти вже про десять

мільйонів фотоцитат. Ця уявна колекція, безумовно, буде захоплюючою і корисною — як корисні можуть бути десять мільйонів зібраних книг (Державна бібліотека у Варшаві нині працює над збільшенням свого цифрового фонду, що надає через інтернет доступ до трьох мільйонів об'єктів).

Мовна особистість поляка не загубиться серед цих мільйонів текстів і лексичних одиниць, що містяться в них. Після зривання своєрідних кайданів у вигляді поняття одиниці мови можна говорити про ще більший горизонт, про простір, в якому мовна особистість не тільки не загубиться, але йтиме вперед вільно і сміливо. НІР відкриває лише якусь мікрочастинку цього простору. Досвідчений у мовному відношенні носій польської мови не тільки є користувачем цих мільйонів текстів, але неодноразово сам активно збільшує їх запас, створює графодокументи, які пізно чи рано стануть предметом інтересу фіксатора, що прагне їхнього тотального охоплення (жартома кажучи, тотальника в новому сенсі слова).

У наші дні йдеться про вільний ринок інформації. На цьому ринку різні суб'єкти поводяться по-різному, хтось хоче на інформації заробити, а є також прихильники (і постачальники) інформації, яка безкоштовно надається. Інформація, необхідна лінгвістам, у тому числі лексикографам, має бути безкоштовною — використання інформації з НІР нічого не варте, якщо не рахувати часу користувача (при цьому з урахуванням спеціально структурованих даних часу він витрачає менше, ніж у разі використання даних з того великого «мішка») без дна», яким є Інтернет). Особливе задоволення ми відчуваємо тоді, коли знаходжу в Інтернеті щось, якусь інформацію, яка є в НІР або в Національному фотокорпусі польської мови.

НІР, будучи цілком особистою ініціативою у просторі інфосфери, за його скромності, мікромасштабності, вписується у програму дій учасників міжнародного проекту ЮНЕСКО, реалізованого з 1992 р., під назвою «Пам'ять світу» (Memory of the World). Без багатомільйонного бюджету, але з ентузіазмом кожен із нас може зберігати, рятувати, берегти та робити

доступними документи свого життя, в тому числі свій ідіословник. Опис своєї особистої мови в його лексичній складовій, документальна спадщина особистостей складається, так чи інакше, в документальну спадщину цілих суспільств, народів, держав.

Висновки

Останні десятиліття показують, що лексикографія - галузь мовознавства, що швидко розвивається, швидко змінюється. Вже зараз певною мірою можна прогнозувати певні тенденції розвитку словникової діяльності. Звичайно, в даний час можна лише припускати ті напрямки, якими піде лексикографія, прогнозувати лише актуальні, перспективні шляхи в розвитку словникової науки, однак це жодною мірою не може бути обов'язковим керівництвом до дослідницької діяльності лексикографів. Як зазначалося, словник - це продукт " епохи " . Його створення багато в чому залежить від конкретних культурно-історичних умов, стану теоретичної лінгвістики та інших наук, від текстових матеріалів, якими користуються словники. Враховуючи мінливість цих та багатьох інших умов, які становлять " епоху ", очевидна поява нових і нових словників, і, в результаті, можна передбачити принципово безмежне майбутнє лексикографії.

Звичайно, розвиток лексикографії залежить від рівня розвитку інших наук і, зокрема, інформатики та лінгвістики. Намічаються нові відкриття у філософському осмисленні сутності значення, його зв'язку з поняттям та його лексикографічної семантизації . Надзвичайну необхідність для лексикографії набувають зараз дослідження тексту, семантичних класів слів, компонентний та словотвірний аналіз, психолінгвістичні, історичні, етнографічні дослідження. Немає межі до вдосконалення тлумачної лексикографії

На рівні постійно високого інтересу є перекладна двомовна лексикографія. Розширюються контакти між народами і державами, підвищується роль перекладачів у сучасному світі, незважаючи на можливості машинного перекладу, що розширюються.

Майбутнє багатомовної лексикографії бачиться наразі невизначено. Одночасний опис одразу кількох мов потребує масштабного дослідження з кількох точок зору, рідкісного досвіду перекладачів та словників, і, найголовніше, специфічного читача.

На перші ролі виходить нині навчальна лексикографія. Створення методично обґрунтованих лексичних мінімумів, вузькоспеціальних термінологічних словників для потреб навчального процесу, опис національно-культурних особливостей тієї чи іншої мови в рамках культурологічних дисциплін – це залишається актуальним і необхідним.

У майбутньому хотілося б побачити масштабне розширення сфер застосування лексикографії. Словникова наука у цьому сенсі універсальна. Вона приходить на допомогу і філологу, і математику, і фахівцям вузьких галузей знань.

Одне із завдань майбутньої лексикографії - швидше та регулярніше реагувати на нововведення та зміни у мові. І тут особливого значення набуває комплексна лексикографія. Створення змішаних типів словників може вирішувати цілі комплекси різнорідних завдань, описувати мовні одиниці в різний спосіб, з різних теоретичних і методологічних позицій.

Загалом майбутні напрями лексикографії зустрічаються: а) у вдосконаленні існуючих типів словників; б) у створенні нових типів словників на основі нових принципів, завдань, які поставить час; в) у поєднанні вже відомих типів словників у нові словники -комплекси ; г) у створенні комп'ютерної методології лексикографічної діяльності на основі машинних фондів мов.

Комп'ютерна лексикографія може розвиватися за двома напрямками: - Створення друкованих словників на основі комп'ютерної технології; - Створення електронних словників, що існують тільки на магнітних носіях або в пам'яті комп'ютера.

Комп'ютеризація словникової діяльності значно розширює можливості лексикографів. Безперервний розвиток комп'ютерних технологій доводить необхідність повної комп'ютеризації лексикографічних досліджень: створення словникових картотек на основі комп'ютерних банків даних, електронна

побудова словникових статей, комп'ютерна інтерпретація мовних одиниць та редагування, створення друкованих чи електронних словників за принципами корпусної лексикографії.

Перелік джерел посилання

1. A. Engelking, A. Markowski, E. Weiss. Kwalifikatory w słownikach – próba systematyzacji, „Poradnik Językowy”, 1989, z. 5. s. 300–309.
2. Bartmiński J. Definicja kognitywna jako narzędzie opisu konotacji słowa. W: Bartmiński J. 1988. s. 169—183.
3. E. Ulitzka. Słownikowy podział na części mowy w świetle zadań metaleksykografii, w: Nowe studia leksykograficzne 2, red. P. Żmigrodzki, R. Przybylska. Kraków 2008. s. 131–149.
4. <https://sjp.pwn.pl/> — Słownik Języka Polskiego
5. Odpowiednie pozycje z „Lektury ogólnej”, przede wszystkim: 6 (hasło: Słowniki języka polskiego), 38 (t. 1. Wstęp), 75 (t. 1. Wstęp), 104, 119, 128, 142, 148, 149, 167 (s. 240–274), 171, 172.
6. P. Żmigrodzki. Wprowadzenie do leksykografii polskiej. W: Uniwersytet Śląski, wyd. 3. Katowice 2009. s. 14-19, 52.
7. Parylak P. Prowincjonalizmy mowy polskiej w Drohobyczu i jego okolicach zestawione i porówniane z językiem ruskim, staropolskim i narzeczem kaszubskim. Słowniczek. Język polski dawnych kresów wschodnich / pod. red. J. Riegera. Warszawa: Semper, 1999. T. 2: Studia i materiały. S. 345–363.
8. Piotrowski T. Leksykografia polska — teoria a praktyka. / Piotrowski., 1985. – (Język Polski);
9. Piotrowski T. Zrozumieć leksykografię. W: Naukowe PWN SA. Warszawa, 2001.
10. Polański K. Encyklopedia językoznawstwa ogólnego. W: Ossolineum, wyd. 2. Wrocław, 1999.

11. Rieger J. O polskich wpływach leksykalnych na gwary ukraińskie (na przykładzie gwar bojkowskich). *Studia z Filologii polskiej i Słowiańskiej*. Warszawa, 1996. N. 33. S. 181–192.
12. S. Urbańczyk. *Słowniki i encyklopedie, ich rodzaje i użyteczność*, wyd. 2. Kraków 1991.
13. *Słowniczek. Wy tłumaczenie słów mniej zrozumiałych. Sioło. Pismo zbiorowe, poświęcone rzeczom ludowym ukraińsko-ruskim*. Lwów, 1866. Z.1: S. 187–192; Z. 2: S. 189–192; Z. 3: S. 189–192. Lwów, 1867. Z. 4: S. 181–188
14. *Słownik języka polskiego / red. J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki: t. 1–8*. Warszawa: Drukarnia E. Lubowskiego i S-ki, 1900–1927. T. 1: A–G. 957 s.; T. 2: N–M. 1090 s.; T. 3: N–Ó. 935 s.; T. 4: P. 1036 s.; T. 5: P–R. 827 s.; T. 6: S–Ś. 794 s.; T. 7: T–Y. 1161 s.; T. 8: Z–Ż. 744 s
15. *Słownik języka polskiego*. Red.: W. Doroszewski. W.: Polska Akademia Nauk. Warszawa, 1958-69, t. I–XI.
16. Stieber Z. *Dialekt Łemków. Fonetyka i fonologia*. Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk; Łódź, 1982. 112 s.
17. V. Jachimczak, K. Porosło. Źródła w *Słowniku języka polskiego* pod redakcją Witolda Doroszewskiego, w: *Wokół Słownika współczesnego języka polskiego II*. Wrocław, 1989. s. 27–37.
18. W. Doroszewski. *Z zagadnień leksykografii polskiej*. Warszawa 1954.
19. W. Gruszczyński i in. Stopień dokładności opisu słownikowego jako problem językoznawczy, w: „*Studia Gramatyczne*” XI. Wrocław 1990.
20. Wojan K. *Leksykografia polska z językiem ukraińskim w opisie statystycznym z bibliografią za lata 1794–2016*. *Slavia Orientalis*. T. LXVI. № 1. 2017. S. 171–194.
21. Wykład. Typy definicji słownikowych i kwalifikatory. URL: <https://notatek.pl/typy-definicji-sownikowych-i-kwalifikatory-wyklad> (data dostępu: 03.11.2022).

22. Z. Saloni, S. Szpakowicz, M. Świdziński. Szkic koncepcji ogólnego słownika.
23. Z. Saloni. Perspektywy polskiej leksykografii jednojęzycznej, „*Poradnik Językowy*”. 1996, z. 7. s. 1–18.
24. Zareba A. Wpływy polszczyzny na słownictwo innych języków słowiańskich. *Język Polski*. Kraków, 1961. N. 1. S. 1–19.
25. Сафронов А.С. Комп’ютерна лексикографія польської мови: характеристика та тенденції розвитку. *Славістичні студії: лінгвістика, літературознавство, дидактика: збірник наукових праць*. Хмельницький, 2022. Випуск дванадцятий. У друці.